

*Kung
Maane*

Kung Måne

Tragedi i fem akter av

Christian Lanciai.

Detta mitt 30-e dramatiska arbete tillägnas Cecilia Brandt,
en oförfäddlig skönhetsälskare liksom jag själv,
med tacksamhet för en än så länge 28-årig obruten vänskap.

Göteborg 20.7.1989

*(När detta inskrivs digitalt i januari 2003 har vänskapen hunnit nå samma ålder som blev
konung Ludvig II:s: drygt 40 år.)*

Personerna :

Otto von Bismarck, kansler av Preussen
von Pfordten, Bayerns statsminister
Konung Ludvig II av Bayern (1845-86, krönt 1864)
Greve de la Rosée, gammalt statsråd
Konung Maximilian II, Ludwigs fader, konung 1848-64
dennes läkare
von Pfistermeister, konungens hovsekreterare
två borgare, herr Schmidt och herr Bauer
Richard Wagner, extravagant operakompositör
Karl Eckert, hans vän i Stuttgart
dennes betjänt Hans
Kejsarinnan Elisabeth av Österrike
Hans von Bülow, dirigent, Franz Liszts svärson, Wagners bästa vän
Cosima, hans hustru, sedermera Wagners andra hustru
Baron von Lutz, statsråd, senare statsminister
Kronprins Fredrik av Preussen
en tjänare hos Wagner i Triebchen
en tidningspojke
en tjänare hos Hans von Bülow
en sydtysk dräng från Alperna
Furst von Hohenlohe, statsminister av Bayern efter von Pfordten
Doktor von Gudden, primitiv psykiatriker
Otto, Ludwigs bror
Konung Ludvig I av Bayern (1786-1868, krönt 1825, avsatt 1848)
Lola Montez, balettdansös, hans älskarinna
Johannes Brahms
Anton Bruckner
Fjodor Dostojevskij
Leo Tolstoj
Ivan Turgenev
Marie Antoinette

Ludvig XIV
Ludvig XV
Joseph Kainz, skådespelare från Wien
Greve von Dürckheim, konungens adjutant
Mayer och Weber, tjänare på Neuschwanstein
Osterholzer, kusk
Zanders, konungens kurir
borgare och prästerskap, tjänare och vårdpersonal

Handlingen äger rum i Bayern och Schweiz under senare hälften av 1800-talet.

Copyright © Christian Lanciai 1989

Kung Måne

Tragedi i fem akter.

Akt I Scen 1. Augusti 1863. Residenset i München.

Otto von Bismarck Och vem är denne unge man?
von Pfordten Det är vår kronprins Ludvig.
Bismarck Vet du vem jag är, blåögde sköne yngling?
Ludwig Ja. Ni är vårt rikets och det sydliga katolska tyska folkets störste överman och fiende. Ni önskar krossa våra traditioner.
Bismarck Sköne yngling, jag vill endast krossa Österrike, som vill dominera litet för högdraget.
Ludwig Om ni krossar Österrike krossar ni all tyskhetens historia.
Bismarck Det menar också Österrike. Men jag vill blott hindra Österrike från att stoppa upp all tyskhetens historia. Jag vill blott förlossa Tysklands fria framtid.
Ludwig Men på Österrikes, alla tyska katolikers och demokratins bekostnad.
Bismarck (till Pfordten) Herre Gud! Kronprinsen är ju röd!
Pfordten Han är rätt känd för liberala ställningstaganden, men han vill blott försvara Bayern.
Bismarck Och det gör han väl. *(till Ludvig)* Min vän, om du i framtiden en dag behöver hjälp, så vänd dig då till mig. Fastän jag är en preussare så vill jag för dig vara onkel Bismarck. Är det bra?
Ludwig Ni är en framgångsrik politiker, furst Bismarck. Jag beundrar er moraliskt hänförande energi.
Bismarck Och ni imponerar på mig med ert frimodiga sätt att ta er egen blåögdhed på allvar.
Ludwig Vi i huset Wittelsbach har alltid först och främst försvarat vår kultur mot översitteri från diletterantiskt håll.
Bismarck Vem kallar ni en diletterant?
Ludwig Envar som hellre tar till våld än läser böcker.
Bismarck (till Pfordten) Han är klok, det medges. – Kronprins Ludvig, ni vet mer än vad er ålder kräver. Jag är glad att jag fick träffa er.
Ludwig Jag skall bevara i mitt minne era ord om att när det behövs tillkalla onkel Bismarck.
Bismarck (trycker hans hand) Det är bra, min son. Låt oss brevlades alltid stå i god kontakt.

Ludwig Det vill jag göra.

Bismarck (*går med Pfordten*) Han vet ingenting om politiken. Därför vågar han fromt demonstrera sin idealism, som nog tyvärr försvinner den dag han blir konung. Men hans käck ungdoms klara nylle skall jag alltid minnas. (*de går*)

Ludwig Ensam står jag kvar, en gäst hos verkligheten, en estet till kronprins, som med blott skönhetens ungdomliga rätt tror mig långt bättre veta vad som bäst är för all världen än all världen. Denna värld behöver skönhet, ty dess mänsklighet är inte vacker. Det ser jag nu redan.

Scen 2. Kung Maximilian II:s dödsbädd. 10 mars 1864.

Pfordten Ers majestät, de holsteinska ständerna är kallade.

Maximilian Då har jag gjort min plikt. Nu må Bismarck få ett helvete.

Pfordten Är det något mera jag kan göra för ers majestät?

Maximilian Nej, ty jag kan inte göra mera själv. Dra åt skogen bara, med all världens politik.

Pfordten Jag rekommenderar mig.

Maximilian Ja, det gör du rätt i, bara du försvinner. (*Pfordten går.*)

Hur är det med mig, doktor? Tål jag rycken?

Läkaren Ni bör ta det lugnt, ers majestät.

Maximilian Får jag ha några samtal mera?

Läkaren Ej för många. Helst ej mer än ett.

Maximilian Då är min sista önskan att få tala vid min äldste son tronföljaren.

Läkaren Den må beviljas. (*ger ett tecken till en tjänare, som går ut.*)

Maximilian (*till biktfadern*) Därefter tillhör jag er.

(*Tjänaren kommer in med tronföljaren Ludwig.*)

Ludwig Hur mår ni, far?

Maximilian Som jag ser ut. Jag skall ju till att dö. Kan man må bättre än vad man gör då? Din fråga är absurd liksom du själv, och du kan inte mena allvar med att ställa den.

Ludwig Min far, jag ville vara artig.

Maximilian Ingen tackar för din artighet, och med den så bedrar du blott dig själv. Min son, du var beständigt alltför snäll mot alla människor. I denna värld skall människor pryglas, tuktas och få veta hut! Det kan du aldrig lära dem. Försvinn, ni andra! Jag vill tala ensam med min oförbätterlige son! (*de andra avlägsnar sig.*)

Min son, du är för vacker och för god för denna världen. Du borde ha blivit kvinna och ej man. I jungfruns tecken är du född, och du är liksom stämplad med jungfrulig oskuld, som är den högst stående och vackraste av alla mänskosläktets egenskaper. Men du skall bli konung efter mig. Du tvingas av min bortgång till politiker på livstid, och i politiken finns det ingen oskuld och ej någon plats för sådan. Världens verklighet skall slita sönder all din sköna oskuld lem för lem och obönhörligt tills du ingenting har kvar förutom bitterhet. Det grämer mig därför att du nu skall bli kung. Din bror är dock än mera olämplig än du. Det finns ej annat val.

Ludwig Min far, bespara mig bekymmer för mig själv.

Maximilian Vad har en döende förälder väl att känna annat än bekymmer för det liv han lämnar kvar? Min son, vi har ej någonsin förstätt varandra. Du har hatat mig för att jag hållit dig för hårt och strävat efter att bekämpa dina later – nej, tyst! Inga invändningar! Du var ej någonsin min son. Du var i stället som min stackars fader, en sentimental och blödig svärmare, som politiken tvingade från scenen. Men han lever än och är långt lyckligare än jag själv. Han hade kanske rätt som föredrog vanvettigt slöseri på kärlek, konst, arkitektur och skönhet framför verkligheten. Men

som konungar av en självständig oavhängig stat så har vi dock ett ansvar. Hela världen sammangaddar sig mot oss, min son. Du får det inte lätt. Det finns en bov i norr som heter Bismarck som försöker krossa alla tyska självständiga stater med sin preussiska och militära översittardisciplin. Det passar undergivna platt-tyskar och protestanter men ej oss mer frisinnade bayrare och österrikare. Vi är den starkaste av alla stater i det gamla frityska förbundet, och med Österrike står vi ensamma mot Bismarcks övermakt och rofferifasoner. Han skall ej sky några medel. Vad du än må syssla med som konung måste du beständigt sätta Bayerns frihet först och om så krävs försvara Bayerns oavhängighet mot hela världen.

Ludwig Ingenting kan fälla oss och Österrike, allra minst grovt preussiskt barbari.

Maximilian Du känner icke ännu politiken. Din idealism är icke osårbar mot Bismarcks grovare metoder. Mot en pansrad näve räcker inte medeltida drömmar, vackra tavlor ur historien, fantaster som din farlige idol herr Wagners blåa dunster eller annat skrock.

Ludwig Mot Wagner liksom mot all konst är fåfänga korpraler som herr Bismarck ganska futtiga och obeständiga.

Maximilian Min son, du kan ej längre drömma såsom konung.

Ludwig Far, du kan ej hindra mig ifrån att drömma, inte ens när du är döende! Om jag ej mer får drömma eller dyrka allt vad som är skönt så kan jag lika gärna gå i graven före dig.

Maximilian Då är du oförbätterlig. Jag har försökt gottgöra allt vad min herr fader fuskade bort statens ordning med, och ingen kan förneka att jag varit samvetsgrann och god som landets intendent och fader. Bliv ej som din farfar, som ju nästan gjorde bort sig så totalt att landet nästan upphörde att existera.

Ludwig Far, jag skall försvara Bayerns suveränitet mot alla grobianer som den där kulturbankrutte Bismarck, som ni är så rädd för. Jag är inte rädd för någon drummel utan heder.

Maximilian Du är alltför hederlig och rättrådig till sinnes för att kunna fatta onskans väsen och hur man hanterar det. Din tid blir inte lätt, min son. Jag avbröt min semester i den varma södern kallad hit till plikterna av mitt upprörda folk, som blivit skrämt av Bismarck. Att jag avbröt friden och min kur för Bismarcks skull blev min ruin och gjorde mig till Bismarcks första offer.

Ludwig Sluta nu att tala om den preussiske korpralen.

Maximilian Jag försöker bara varna dig.

Ludwig Jag fruktar ingen politik i hela världen, ty jag älskar människan för hennes ädla skönhets skull, som enbart finns i konsten.

Maximilian Du är helt din farfar upp i dagen. Svärma då, min oförbätterlige son, men fall åtminstone då ej till föga för så billiga och lätta stycken som den där lycksockerskan Lola Montez.

Ludwig Min far, jag älskar ingen kvinna utom min kusin Elisabeth.

Maximilian Och det är kanske tur för dig. Du kan behöva Österrikes kejsarinna bakom ryggen när det kniper. Det var allt, min son. Låt prästen komma och förlösa mig från detta tillblivande lik. (*Ludwig reser sig, går ut och hämtar prästen.*)

Ludwig Min far, förlåt att jag ej kunnat likna dig.

Maximilian Det är ej ditt fel. Ingen mänska rårför sin personlighet, och ingen har med framgång lyckats stå emot sitt öde. Allt jag mer kan önska dig är att du en gång skall få dö ej mindre lugnt och fridfullt än din far, om än en sådan önskan kanske är befängd och fåfäng. Gå nu, son. Låt prästen göra sitt för livet som nu knappast mer är mitt.

(*Ludwig går. Prästen knäböjer vid den döendes sida.*)

Scen 3. Det församlade statsrådet. 12 mars 1864.

Ludwig Den allsmäktige Guden har kallat min dyre, högt älskade fader ifrån denna värld. Jag kan inte ge uttryck åt alla de känslor som fyller mitt hjärta. Den uppgift som väntar mig är stor och tung, men jag vågar förtrösta på Gud, som skall uppfylla mig med sin kraft och ge mig av sin upplysnings ljus så att jag rätt skall fylla den. Jag vill regera i trohet med den ed som jag här har svurit och i överensstämmelse med den heliga och okränkbara författning som har ägt bestånd här i Bayern nu i nära fem hundra år.

Pfordten (till några statsråd bredvid sig) Detta är allt de konventionella och vanliga fraserna som varje nykrönt monark måste upprepa.

greve de la Rosée Men visst gör Ludwig det väl, som om han även menade allt vad han sade. Hans inlevelse bär ej något spår av hyckleri.

Ludwig Mina älskade bayrares välfärd och tyskhetens storhet skall vara det mål jag skall sträva till såsom monark.

Pfordten Dessa ord hör ej till traditionen. Det är en personlig och helt ny manifestation.

Rosée Vänta bara. Han är inte färdig än.

Ludwig Ja, jag skall passa på att lägga fram mitt program. Att jag är landets konung är ej en tom titel. Det är ett tungt ansvar, och jag ämnar leva upp till detta ansvar. Jag själv ämnar deltaga i alla regeringsärenden, jag ämnar ej bli en bakgrundsfigur som min far utan snarare visa mig som mitt lands ledare; liksom min kejsarkusin och kollega i Wien, Österrikes Franz Josef, från början i revolutionsåret 'fyrtioåtta omedelbart visade sig som en sann autokrat. Även Bismarck i Preussen för fram en stark ledarprofil, och jag ämnar att göra det samma, förvisso långt hellre till godo för Wien än för det ganska fula Berlin. (*lågämt skrott bland statsråden*) Men det nordtyska ilskna förbundets politiska frammarsch framtvingar en klar och beslutsam profil här i söder som motvikt. Italien har plundrats på all sin lokalpatriotism, pluralism, underbara monarkrikedom och i viss mån därmed på sin charm och sin särprägel. Tyskland får icke gå samma väg. Därför blir min politik mot all unitarism och befrämjar allenast partikularismen. Ju fler stater vi har i Tyskland, dess större är friheten även i Tyskland. Därför tror jag det är i samtliga tyskars intresse att varje tysk stat går sin egen väg – och jag själv ämnar gå min med vårt Bayern.

Pfordten Det gläder oss, ers majestät, att ni fastän så ung ändå är såpass klarsynt och vettig.

Rosée Vi hoppas med hela vårt statsråd och folk att ni alltid må vara så upplyst som ni är idag.

Pfistermeister Hela världen är upplyst av ert fagra unga konstnärliga anletes friskhet, och folket ser upp till er som till sin sol. Ni har inlett en ny dag i Bayerns historia med glädje och friskaste vindar. Vi önskar blott att denna kungliga sol aldrig må gå i moln.

Ludwig Jag skall göra mitt bästa. Men först av allt gäller det att göra Bayerns folks bästa. Jag ber, mina herrar, att vi icke längre må dröja med att ta i tu med vårt arbete.

(*församlingen börjar bryta upp.*)

Scen 4. Utanför Frauenkirche i München.

Kyrkklockorna ringa, och allt är smyckat till kröningsfest.

En borgare till en annan Vad tror du om vår nye kung?

Den andra borgaren Han är för ung.

Borgare 1 Det är inget omdöme. Ung kan vem som helst vara, och är man ung är man också lätt alltför ung.

Borgare 2 Våra kungar brukar inte vara så märkvärdiga.

1 Hans farfar var nog så märkvärdig. Han föll ju för baletthoppan Lola Montez, den där Franz Liszts avlagda älskarinna, och slösade bort statens finanser på det meningslösa uppförandet av praktfulla byggnader.

2 Han var galen. Därför fick han också abdikera.

1 Men medge att han betydligt förskönade vår stad och vårt land.

2 Ingen tackar en monark för det goda han gör om det kostar pengar. Om en bayrare får välja mellan att titta på en vacker byggnad eller en vacker tavla eller i sin tomma plånbok, så tittar han i sin tomma plånbok och struntar i allt annat.

1 Men det är väl egentligen inte alldeles rättvist? Bör man inte glömma och förlåta andras synder men hedra och bevara minnet av deras förtjänster?

2 Minnet av Ludwig I:s förtjänster slipper vi aldrig. Vi måste se hans slott varje dag.

1 Men i jämförelse med honom var väl ändå kung Max ganska tråkig?

2 Tråkig, ja, men pålitlig. Han kunde åtminstone prata med oss över en sejdel öl, och man fick säga till honom när han misstog sig.

1 Får man inte det med vår nye kung då?

2 Han har något som fjärrar oss ifrån honom. Han umgås inte med vanliga människor. Han dricker inte, han tycker inte om nöjen, han tycker inte om att synas i onödan, han är inte det minsta folklig, och i stället har han det värsta och farligaste av allt, nämligen idéer.

1 Vad har han för idéer?

2 (lägre) Det sägs att han är förtrollad och besatt av skönhetsens väsen.

1 Vad betyder det?

2 Att han troligen blir en galen slösare som sin farfar. Bayrarna kommer under hans regeringstid att få upptäcka sina tomma plånböcker igen.

1 Nu kommer processionen. Där har vi kardinalärkebiskopen av München själv.

2 En högtidlig tråkmåns som aldrig kan le.

1 Och där har vi kungen.

(*Den kungliga processionen drager förbi.*)

(*Ett oemotståndligt jubel stiger mot skyn i ett överväldigande crescendo.*)

Herre Gud! Se så vacker den unge kungen är!

(*blir hänryckt och jublar med i folkmassan.*)

2 Akta dig. Du kan bli förtrollad som han.

1 Vad är det för fel i att vara Europas skönaste monark?

2 Det kan ha fatala följder för den nation han regerar, för om han är tillräckligt vacker kan folket frestas till att följa med honom ut på vilka galenskaper som helst.

1 (*lyssnar inte*) Har du själv någonsin sett en grannare furste?

2 Du är redan bedårad och förlorad för honom som alla andra. Akta dig. Han kan bli en förförare av hela tyskheten.

1 Tyst! Han säger något.

2 Säg inte att han tänker hålla tal nu också!

1 Jo. Han talar till folket.

2 Det fattades bara det. Då är han en svärmare och redan förlorad.

1 Tyst! (*Kung Ludwig II blir synlig. Bredvid kardinalärkebiskopen håller han ett improviserat tal till de närmaste omkring sig.*)

Ludwig Tack, gott folk, för era hyllningar, men festen är ej ännu slut! Den har blott börjat! Här inleds ett nytt kapitel för vårt Bayern, för allt tyskt i världen och för hela världen, ty min avsikt är att härska blott för att försköna denna krassa trista gråa solkiga vardagliga och bleka värld. Vår värld behöver skönhet, ty det är vad som

mest saknas. Bayern råkar vara ett av världens bildskönaste länder med sin vildmark, sina vilda alper, sina sjöar, djupa dalar och vilt forsande och rika floder, sina slott och sin barock och sina ridderliga traditioner. Låt oss aldrig glömma att vår ätt skänkt Tyskland tre förnämna kejsare! Vi har en uppgift och ett kall, som det är min plikt såsom konung att förvalta; och jag lovar er, att härifrån, från detta brinnande romantiska och innerliga hjärta i mitt bröst, skall skönhet flöda ut, berika hela Bayern och välsigna hela världen med de vackraste tänkbara drömmar fromt manifesterade i verkligheten!

(Allt folket hurrar utan att de hört eller förstått något. Kröningsprocessionen drar vidare.)

2 Förstod du något?

1 Bara att han ville skönhet och att han var skönheten personifierad själv.

2 Det kommer att gå över. Politiken tål ej skönhet och skall krossa honom.

1 Du är hjärtlös.

2 Nej, blott realistisk. Alla vet att denne kung är överkänslig som sin broder sedan barnsben, och att den som överkänslig är blir djupast sårad av naturens verklighet och hårdast trampad under verklighetens fötter.

1 Det är inget ont att vara känslig. Tvärtom är det blott en fördel, och det onda finns i så fall hos majoriteten människor som saknar känslighet.

2 Att vara okänslig är fördelaktigt på så sätt att man då kan försvara sig och hävda sig.

1 Att vara känslig är en större dygd, ty man kan då ej skada eller såra andra.

2 Bättre är att såra andra än att själv bli sårad.

1 Vi får se. Jag tror att denne unge artonårige monark skall påstå motsatsen och hålla på sin mening.

2 Blott till skada för sig själv i så fall.

1 Men måhända till all världens glädje, nytta och uppbyggelse.

2 Jag hoppas du har rätt. Åtminstone blir han i så fall inte fåfång.

(de går vidare.)

Akt II Scen 1. 14 april 1864.

Pfistermeister Har ers majestät något mera uppdrag för mig?

Ludwig Jo, det var en sak till. Hämta hit Richard Wagner.

Pfordten (bestört) Kompositören?

Ludwig Ja, just kompositören. Jag vill lära känna honom.

de la Rosée Men varför i all fridens namn en sådan man?

Pfistermeister Kompositören Richard Wagner uppehåller sig så vitt jag vet inte i München, ers majestät.

Ludwig Finn då reda på honom och för honom hit.

Pfistermeister Är det en befallning, ers majestät?

Ludwig Ja, det är en befallning, och ännu mera, det är en konungs önskan.

de la Rosée Vi vill nog avråda ers majestät från att stifta en sådan bekantskap.

Ludwig Varför det?

de la Rosée Herr Wagner är känd för, hm, sitt antastliga rykte.

Pfordten Ers majestät, det är en dålig karaktär.

Pfistermeister Han blir aldrig populär i München. Han har fått all publik emot sig var hans hemska operor än har framförts, och dessa har alltid varit ekonomiska katastrofer.

de la Rosée Vi vill å det angelägnaste avråda ers majestät från att befatta sig med honom.

Pfordten Karlen har bara skaffat sig en larmande hop av fordringsägare var han än har behagat stanna.

Pfistermeister Kommer han hit slipper ni honom aldrig och inte vi heller. Han blir en blodigel på Bayerns väl.

de la Rosée Han är inte bra för någon stat. Han är republikan och revolutionär.

Pfordten Han hade kunnat göra en god tonsättarkarriär i Dresden om han inte blandat sig i politiken och tagit parti för de radikalaste.

Pfistermeister Kort sagt, han är farlig för alla som har något med honom att göra.

Ludwig (lugnt) Herr Pfistermeister, hämta hit honom.

Pfistermeister Ja, ers majestät. (*herrarna bugar sig och går under mummel.*)

Ludwig Om något kan ge skönhet åt vårt tyska folk så är det Richard Wagner med sin hänryckta musik! Han har i alla dessa år förgäves efterlyst en mecenat och furste som kan rädda honom från ruin. Jag skall bli Tysklands störste konung genom tiderna helt enkelt genom att erkänna Richard Wagner som vår främste operatörsättare, och hela världen skall med tiden ge mig rätt. Vad spelar mänskans karaktär för roll om blott han är en riktig musiker?

Scen 2. Stuttgart, 2 maj.

Wagner Min vän, jag har ej något hopp. När helst jag gett mig hän åt hoppet har det bara lett mig i fördärvet.

Karl Eckert Var ej pessimistisk, käre Richard. Du är hemma här, och jag har några säkra kort bland Stuttgarts kungliga teaters styrelsemedlemmar. "Lohengrin" och "Tannhäuser" har gjort succé i Wien. Jag tror man vågar satsa på dem här. (*det ringer*) Vad är det nu då?

Wagner (trött) Bara det nu inte är en tarvlig fordringsägare igen som jagar mig.
(*en betjänt kommer in*)

Eckert Vem är det?

betjänten Någon som vill tala med herr Wagner.

Wagner (reser sig rasande) Sa jag inte det? Nu är de här! Nu är det färdigt! Snart är hela krämarhopen här på jakt efter mitt skinn! Vem är det som har lyckats följa mig i spåren ända hit? Jag trodde att jag skakat av mig hela världen!

betjänten En von Pfistermeister, konungens av Bayern sekreterare.

Wagner Vet hut! Ett dåligt skämt! Det är en bluff! Kör ut den rövaren, Karl Eckert, om du är min vän! (*sätter sig*)

Eckert Kör ockraren på porten, Hans.

betjänten Han vägrar låta sig avspisas, herrn. Han påstår att han följt herr Wagner genom Wien och Zürich på kung Ludwigs enträgna begäran fast han inte velat detta själv.

Pfistermeister (tränger sig in) Ursäkta mig, förträffligaste herrar, men jag hörde att herr komponisten var här inne. Jag har kämpat i två veckor för att finna honom levande och kan ej avstå från att råka honom när han äntligen nu är befintlig! Herr kompositör, jag, sekreterare von Pfistermeister, är på konungens befallning skickad hit att hämta er till München och hans majestäts beständiga beskydd.

Wagner (reser sig långsamt) Min herre, ni är galen. Ni gör narr av mig. Det kan ej vara sant.

Pfistermeister Tyvärr så är det sant, fastän jag själv personligen långt hellre sett att vi ej hade setts. Men som bevis på konung Ludwigs aktning och förtroende för er så skänker han er denna ring som sin regerings första offentliga gåva, och jag lovar er att den är kostlig. (*räcker fram en dyrbar rubinbesatt guldring*)

Wagner Herre Gud, jag tror jag drömmer! Detta är ju galnare än någon opera!

Pfistermeister Jag ber komma med till München på kung Ludwigs angelägna önskan.

Wagner (även till Eckert) Om han ger mig guld och säkerhet, hur kan jag då väl låta bli att utnyttja en sådan möjlighet? (*till Pfistermeister*) Min vän, låt oss då resa genast!

Pfistermeister Det är sent på kvällen. Jag ber er att vänta till i morgon bitti, så att jag får sova.

Wagner Och för den där kungens underliga nycks skull har ni då rest över hela Schweiz och Österrike bara för att vara den tonåringen till viljes?

Pfistermeister Herr kompositör, han är vår krönte konung! Och av huset Wittelsbach!

Wagner Ja, ja, han är väl en av de där höga hönsen då med anor och fåfänga privilegiumstraditioner till förbannelse, men han är blott en artonårig barnarumpa som fått för sig något av en fix idé! Ej någon annan potentat i Europa skulle ta i mig med tång ens!

Pfistermeister Jag delar fullständigt er åsikt, men han lät sig ej bevekas.

Wagner Och vem är då jag, att denne krönte pojke skulle bry sig om mig? En misslyckad skådespelare som aldrig ens har kunnat komponera en hel melodi! Den pojken vill väl ha mig för ett av sin fars muséer. Jag är ju en färdig man som bara möts av hån, förakt och äckel var jag än numera vågar visa något partitur....

Eckert Var inte teatralisk nu, min vän. Du har här fått en bättre chans än alla Stuttgarts möjligheter! Sumpa inte den nu, utan ansträng dig att vara kungen och herr Pfistermeister väl till lags. Du måste ju uppföra dig om du skall träffa kungen.

Wagner Ja, jag får väl träffa honom då. Herr Pfistermeister, skicka genast telegram till den där kungen att vi kommer.

Pfistermeister Ja, det skall jag göra. Annars ses vi, hoppas jag, i morgon vid stationen, herr kompositör?

Wagner Och snabb blir färden hem till München och den nye kungens pengar, eller hur, herr sekreterare?

Pfistermeister Det är min plikt att fullgöra mitt uppdrag.

Wagner Och det är min plikt att tacka ja till all så kallad generositet i världen, särskilt när den är så sällsynt.

Pfistermeister Båda tycks vi resa då till München med rätt blandade och kluvna känslor, eller hur, herr komponist?

Wagner Ni kanske men ej jag. Jag reser blott emedan jag är illa tvungen. En som haft det motigt hela livet kan ju inte säga nej när någon är så dum att han ger den omöjliga en hjälpande och utsträckt hand som dessutom är full med pengar.

Eckert Tyst nu, Richard Wagner!

Wagner Jag blott prövar denne struntförnäme byråkrat. Och skyll dig själv som bjudit mig på vin.

Eckert Du pratar alltför mycket bredvid munnen.

Wagner Ja, jag vet, det är jag bra på, och det är ju vad jag lever på som komponist. Jag kan ej göra melodier, men jag kan förvisso åstadkomma väldiga effekter med tillräckligt ackompagnemang som imponerar mest på all den dummaste publiken.

Eckert Du är över dina svackor nu. Nu börjar livet.

Wagner Eller döden? Det är något vi får se.

Pfistermeister I morgon alltså, herr kompositör?

Wagner Är ni fortfarande i huset? Hälsa kungen att jag alltid älskat honom. Jag skall genast skriva brev till honom.

Eckert Var ej alltför självutgjutande.

Wagner Var lugn. Jag skall blott skriva vad jag känner. Ser du ej, min vän, att Richard Wagner gråter?

Pfistermeister (för sig själv) Vilken olycka! (*går*)

Scen 3. Maj 1864.

Pfistermeister Mina herrar, vi är här för att diskutera konungens gäst Richard Wagner.

Pfordten Ju mindre sagt om honom, desto bättre.

de la Rosée Vi vill helst slippa mardrömmar, herr Pfistermeister.

Pfistermeister Just för att slippa dessa mardrömmar måste vi diskutera krisen innan den kommer, för att den kommer är säkert.

de la Rosée Vad är era fakta, herr Pfistermeister?

Pfistermeister Fakta är att herr Wagner kommit till München. Han har träffat konungen, och konungen har redan glömt sitt rike för Richard Wagner. Det första konungen gjorde var att omsluta luffaren i sina armar.

Pfordten Han är dock en kompositör, herr Pfistermeister. Låt oss inte förolämpa musorna med att kalla Richard Wagner en luffare.

Pfistermeister Mänskligt sett är han ingenting annat. Han har varit en fräck parasit i hela sitt liv, och nu har han drabbat Bayern. Det första hans majestät gjorde var att skänka honom aderton tusen gulden ur sin egen hovkassa för tackandet av herr Wagners omedelbara utgifter, det vill säga hans skulder sedan 20 år tillbaka.

de la Rosée Som engångsutgift betraktat är aderton tusen gulden ej en katastrof för staten.

Pfistermeister Just det, greve de la Rosée, just det. Som engångsutgift betraktat är det ingen katastrof. Men katastrofens lavin har fått sin start. De aderton tusen gulden har beviljats herr Wagner, men konungens löften till herr Wagner kräver mer. Hans majestät har lovat herr Wagner ekonomisk trygghet på livstid, att alla herr Wagners operor skall uppföras, att en ny teater skall uppföras med alla de modernaste tekniska attiraljer inkom för herr Wagners absurda och barnsliga operaspektakel...

de la Rosée Vad kommer dessa löften att kosta?

Pfistermeister Vi har en uppskattad utgift för herr Wagner till hösten att vänta på två hundra tusen gulden.

Pfordten Mein Gott!

de la Rosée Absurt!

Pfistermeister Frågan är, mina herrar: vad skall vi göra åt saken?

de la Rosée Hans majestät kommer att få hela folket emot sig som sin landsförviste farfar.

Pfistermeister Samtidigt är det i allas intresse att skydda tronen och huset Wittelsbach.

Pfordten Utan monarkin är Bayerns suveränitet en förlorad sak.

de la Rosée Skall vi då acceptera att det skänks bort två hundra tusen gulden av folkets pengar till den kvacksalvaren Richard Wagner?

Pfistermeister Landet har en press och en stark byråkrati. Det finns andra medel.

Pfordten Ryktesspridning? Smutskastning? Utvisslingsklickar? Sabotörer?

Pfistermeister Och spioner. Brev skall öppnas, herr Wagners privatliv skall bevakas, och allt skall rapporteras – till konungen till slut i väl redigerad oantastligt vetenskaplig rapport.

de la Rosée En god strategi.

Pfistermeister Det viktigaste av allt är dock att alla angrepp måste koncentreras uteslutande på herr Wagner. Inte ett ord får snudda vid konungen. Han får icke veta något förrän Wagners fall är färdigt förberett och oåterkalleligt.

Pfordten Vad gör vi om vi ej lyckas få herr Wagner på fall?

Pfistermeister Herr Wagner är en så självdestruktivt dålig karaktär att den möjligheten lyckligtvis är omöjlig.

de la Rosée Vad skall konungen säga när han faller?

Pfordten Vad menar ni?

de la Rosée Jag vet att konungen är känslig, och ingen av oss vill skada honom. Vad gör vi om han skadas genom herr Wagners fall?

Pfistermeister Den risken måste vi ta. Hans majestät är bara aderton år och har kanske femtio år ännu att leva om inte sextio. Herr Wagner är över femtio och redan utsliten. Jag tror inte att det ruttna trädets fall kan skada en ung frisk och ändå fullvuxen ek.

de la Rosée Jag hoppas ni har rätt, herr Pfistermeister, jag hoppas ni har rätt.

Scen 4. Maj 1864. Den Pelletska villan.

Wagner Min lycka är för stor för att med tiden kunna hålla. Denne ädle vackre unge konung är för god för denna låga värld och alltför god och oskuldsfull för mig. Hans gränslösa tillgivenhet för mig och hans allvarliga respekt för min musik, min konst och mina hedniska visioner är för djup för att med tiden kunna klara sig mot verklighetens krassa genomskådande av sanningen. Han tjuvar mig, han har gjort mig minst tio vårar yngre, han har absolut förlängt mitt liv med tjugo år, och genom honom blott kan jag för första gången i mitt liv nu endast skapa, skapa och blott åter skapa! Och han skänker mig dessutom en teater för min konst allenast, ett fett underhåll och denna magnifika villa med en sådan oerhört fantastisk utsikt! Hela världen snäste åt mig och förvisade mig ner i diket, och han har nu uppenbarat sig som världens enda generösa mänska.

Käre konung Ludwig, är det ni?

Ludwig (inträder) Min lärare och mästare, jag kommer här förbi som vanligt på min dagliga visit för att beundra er och lära av er.

Wagner Ni är alltför god, min konung. Jag är skyldig er mer än ni givit mig.

Ludwig Det är min glädje att ni är tillfreds med oss och detta fria liv i Bayern. Men hur går det med musiken och arbetet?

Wagner Jag har här gjort upp en arbetsplan för fem år framåt. Nästa år så gör vi Mästarsångarna och Tristan. Året därpå gör vi Tannhäuser och Lohengrin. De följande två åren producerar vi de fyra operorna som ingår i Nibelungenringen. Sedan blir det Parsifal.

Ludwig Ni är ett magnifikt gigantiskt snille om ni på så kort tid kan fullborda så titaniska och underbara mästerverk.

Wagner Jag gjorde Tristan i ett enda andetag, och detta verk, som anses ouppförbart, är blott som ett dammkorn mot min Cheops pyramid av Nibelungenringens kolossala Babelstorn.

Ludwig Jag lovar er, min mästare, att Tristan skall bli uppförd här i München.

Wagner Det skall då bli mitt livs höjdpunkt, som allenast ni förlänat mig.

Ludwig Ni vet hur högt jag dyrkar er blott för musikens skönhets skull.

Wagner Och likväl är ni skönare än all musik i världen.

Ludwig Det tillkommer icke er att smickra mig.

Wagner Du unge sköne gudomlige man, jag smickrar ej. Jag talar blott av hjärtat. Se på mig. Vad är väl jag? En gammal skithög av en trasa som blev slängd i diket avfall av en okunnig och obarmhärtig värld. Så kommer ni förbi och säger att just denna trasa skall förlänas sidengobelängers plats och status. Kvinnorna har övergivit mig, ty jag har blivit ful och gammal. Ni allena lyser upp min levnad och förgyller den med plötslig evighet av salighet. Och skulle jag då icke vara såpass mänsklig, att jag inte skulle börja dyrka denne sköne unge gud som är min konung?

Ludwig Mästare, jag klär ej i ombytta roller. Jag har vördat er som mästare och lärare och blir generad om ni ägnar mig den dyrkan som jag borde ägna er ensidigt för musikens skull.

Wagner Min son, jag talar ej om vördnad, andlighet, respekt och kulturella värden. Vårt förhållande har utvecklats till kärlek mellan man och man. Jag älskar dig, min vackre gosse. Inga fruntimmer vill mera ha mig, men i stället har du kommit till mig, du min fagraste Apollon, skyddsängel och underbare skönhetsgud! Nej, dra er ej tillbaka. Var ej rädd för mig. Låt mig få känna bara på ditt änglalika hår, din manliga och viljestarka haka, dessa skägglösa och friska kinder, dessa purpuröda oskuldsfulla läppar....

Ludwig Mästare, jag ber er att ej föra mig på villovägar. Jag förstår ej detta nya språk ni talar.

Wagner Det är bara vanligt kroppsspråk. Har du ej haft kvinnor än, du granne yngling? Nej, jag vet att du är en naturlig oskuld, och det gör dig bara desto mera åtråvärd och änglalik för mig.

Ludwig Är det musikens makt som ni förtrollar mig så med att jag ej helt kan göra motstånd som jag borde mot den fula och förbjudna lek ni börjat dra mig in i?

Wagner Ja, min gosse, med musikens rätt förför jag dig, och den är ofelbar som maktfullkomlig. Ingenting kan stå emot musiken, inte ens Odysseus förmådde det. Glöm bort nu att du är ditt rikets konung. Tänk allenast på att du är helt oemotståndlig som den skönaste och grannaste av gossar, och att denna skönhet hos dig gör dig till en gud som kommer hela bibelns kristendom på skam.

Ludwig Min mästare, jag ber er....

Wagner Vackre gosse, låt mig blott få kyssa dig en gång. Om du ej tycker om det skall jag aldrig mera göra så, men, kungliga gudomlighet, jag vet att du skall älska det och falla.

Ludwig Ni förvirrar mig. Ej kvinnor kan förvirra så som ni nu gör.

Wagner Det är det gudomliga rusets änglalika kärleksmakt. Ge bara efter och spänn av. Musik är endast kärlek, och med dess allsmåktiga gudomliga oemotståndliga oåterkalleliga makt och rätt tar jag härmed din själ i anspråk och behåller den i fångenskap i mina fjättrars överlägsna våld för evigt.

Ludwig Mästare, ni är en trollkarl.

Wagner Ja, jag vet. Och jag är fruktansvärd som sådan. Aldrig skall jag släppa dig ifrån mig mer, du underbare pojke, som en gud barmhärtigt förde på min rucklarväg. Du skall för alltid vara min.

Ludwig Jag trodde ni var blott musik.

Wagner Musiken blott framhäver mänskans mänskliga förmågor och förstås då mest hennes potens. Min gosse, jag har aldrig saknat kvinnor så som jag skall sakna dig när du är borta.

Ludwig Herr kompositör, jag ville aldrig detta, och jag ber er att ej mera anträda en sådan farlig väg med mig.

Wagner Glöm bort för guds skull vem du är! Kom med! Släpp efter! Var en mänsklig människa! Jag skall nog visa dig och lära dig all konst på detta ljuvlighetens område.

Ludwig Herr komponist, ni glömmet att jag är en ung och sårbar man. Ni har en lång erfarenhet som ger er övertaget över mig i saker som jag aldrig ens har tänkt på. Nöj er med min aktning och min vördnad för er heliga musik. Gör mig ej mer förvirrad.

Wagner Det är ej förvirring, sköna oskuld. Det är vishet. Kärleksakten endast gör en mänska vis. I kärleken allenast finns all världens vishet. Utan kärlek är allt bara tråkighet och vettlöshet.

Ludwig Med all respekt för kärlekens gudomlighet och väsen, som jag även dyrkar, men allenast andligt. Jag kan icke dyrka köttsligt vältrande och fysisk lusta utan sans.

Wagner Men det allenast är ju kärleken, min son!

Ludwig (distansierar sig) Min mästare, jag tackar för den lärdom ni har givit mig idag men önskar att jag uteblivit från lektionen. Låt oss icke mera laborera i så farliga laboratorier.

Wagner Du är rädd. Jag har då skrämt dig.

Ludwig Jag skall resa bort i morgon, och det är nog bäst för båda att så sker. Förmodligen så blir jag längre borta än beräknat.

Wagner Du är upprörd. Har jag sårat dig?

Ludwig Min mästare, jag älskade er högt som konstnär och som tjänare åt skönhetsens gudomlighet. Det gör jag ännu. Jag har endast funnit att ni har ett annat kärleksideal än jag som ej är lika vackert. Ni har allt mitt stöd som musiker, men jag befarar att det hos er som ej är musik har avlagt en tumör här i mitt hjärta. Därmed bjuder jag er med nödvändighet farväl. (*går*)

Wagner Min pojke! Kom tillbaka! Borta! Vad kan jag ha gjort som ej var rätt? Vad gjorde honom rädd? Det var ej blyghet. Det var något annat. Skammen lyste fram ur kungapojkens ögon, som när man blir ertappad med något fult. Men han var bara skönhet, och jag ville endast skönhet. Likväl såg han plötsligt och för första gången i sitt liv nu något riktigt fult, och det är han, till skada för sig själv, allergisk för.

Scen 5. Bad Kissingen, sommaren 1864.

Elisabeth (räcker fram handen till den inträdande Ludwig) Ryktet har då talat sant.

Ludwig Jag kom blott för att återse min bästa barndomsvän. Vad är det för ett rykte som har talat sant?

Elisabeth Att du är skönheten personifierad.

Ludwig Tål jag en jämförelse med dig, den vackraste Habsburgska kejsarinnan genom tiderna?

Elisabeth När jag ser dig, kusin, så får jag en smått kuslig känsla av att vi är alltför lika. Om vi icke var av skilda kön, så kunde vi ha varit spegelbilder åt varandra. Nu är vi i stället lika som två syskon.

Ludwig Ja, vår likhet är omtalad överallt. Och ändå är vi blott avlägset släkt.

Elisabeth Jag hör att du försmår ditt hov och dränker dig i stället i kultur och svärmerier.

Ludwig Och jag hör att du har börjat sky ditt hov för att i stället resa överallt som en zigenare.

Elisabeth Jag kvävs i Wien bland alla inskränkta missmodiga och trista uppstoppade mumier i det unkna Hofburgs och Schönbrunns menagerier.

Ludwig Och jag somnar alltid när jag stannar kvar för länge bland mitt rikets gaggiga och monotona statsråd.

Elisabeth Du har tur som funnit den där Wagner som kan ge dig andlig spis.

Ludwig Vi måste gräva fram den karlen efter att ha jagat honom genom hela Schweiz och Österrike. Han var så olycklig att han grävt sig ner i underjorden.

Elisabeth Var blev han en människa igen?

Ludwig Han hade dragit sig långt bort till hålan Stuttgart, var han redan var på dekis och mest tänkte på att ställa till med självmord.

Elisabeth Och den mannen har man kallat farlig!

Ludwig Han var aktivist i Dresden 'fyrtioåtta och var då politiskt radikal. Sitt rykte som omöjlig samhällsmedlem har han burit sedan dess.

Elisabeth Du tycker ej att han är farlig?

Ludwig Han är omoralisk, lastbar, opålitlig, nyckfull och en osympatisk egoist, men farlig är han inte.

Elisabeth Ändå flydde du från honom för att träffa mig.

Ludwig Du läser mig som om jag var en öppen bok.

Elisabeth Man talar om att du umgås för mycket med den äventyraren.

Ludwig Han lär mig mycket och han ger mig mycket av sin konst och kunskap.

Elisabeth Jag ber dig ändå att akta dig för honom. Han vill ingen mänska väl.

Ludwig Jag är ej rädd för honom. Jag är kanske ensam om att kunna rätt hantera honom.

Elisabeth Det är inte han i stället som hanterar dig?

Ludwig Är det Franz Josefs och Wiens åsikt?

Elisabeth Du är väl bevakad. En så lysande monark som du vill alla skydda.

Ludwig Wagner är min bästa vän och dessutom min ende lärare.

Elisabeth Och ändå flyr du honom för att trösta dig hos mig.

Ludwig (*tyr sig till henne*) Jag medger att han har demoniska baksidor som gör mig förvirrad. Han gör anspråk på min själ.

Elisabeth Jag trodde något sådant. Är det sant att du beviljat honom hundra tusen gulden?

Ludwig Nej, det är två hundra tusen. Det är en proposition till hösten.

Elisabeth Det är mycket pengar för en slösaktig och opålitlig konstnär.

Ludwig Jag är skyldig honom en teater för de största operor som någonsin har skapats.

Elisabeth Du har givit honom ett lillfinger. Han har redan sina klor i bålen och i hjärtat på dig.

Ludwig Han är Tysklands störste konstnär.

Elisabeth Men måhända även Tysklands sämsta mänska.

Ludwig Du vet mycket om hans karaktär.

Elisabeth Jag är mer erfaren än du. Jag är ju åtta vårar äldre. Jag har fött tre barn till världen och fått genomlida många prövningar och vedermödor. Jag kan uppskatta den skrävarens musik men ej hans skrävel. Han kan komponera vackert men han gör det alltför sällan. Han förbrukar sig på åthävor, effekter och fyrverkerier utan mening. Det är bara dyrt. Han är en chauvinist.

Ludwig Vad är en chauvinist?

Elisabeth En man som leder andra i fördärvet.

Ludwig Du har genomskådat honom.

Elisabeth Det gör alla som har någon hjärna.

Ludwig Likväl godkänner du hans musik. Det är blott för musikens skull jag hjälper honom.

Elisabeth Om han ändå vore som en Mozart eller Schubert eller Mendelssohn! Men han har ingen ödmjukhet och ingen älsklighet. Han är blott stor och svulstig och hysterisk, som en bortskämd mammas gosse som i okunskap om mänskliga faktorer blint gör anspråk på enväldigt självsvåld och ofelbarhet.

Ludwig Han kan ej skada mig.

Elisabeth Det vet du icke ännu. Oskulden vet ingenting om kärlek. Sedan sjunger hon ej mer dess ära.

Ludwig Du vill varna mig för det outrannsakliga i konstens och musikens väsen.

Elisabeth Ej för konsten och musiken. Blott för dåren Richard Wagner.

Ludwig Jag skall hålla mig till konsten och musiken.

Elisabeth Gör det. Svik dem aldrig.

Ludwig Lika litet som jag någonsin vill svika dig, kusin.

Elisabeth Vi står nog närmare varandra själsligen än två normala syskon.

Ludwig Vi är båda onormala.

Elisabeth Nej, blott översinnliga och extraordinära. Vi hör till de lyckliga utvalda få som genomskådat mänskosläktet och som därför skiljer sig ifrån det. Vi behövs ej för flertalets välfärd och förkovran, vi har ingen praktiskt nyttig rent konkret funktion att fylla här i världen, mänskligheten skulle kanske till och med långt bättre reda sig om vi ej fanns, men ändå är det bara sådana som vi som gör den mänskliga tillvaron uthärdlig, ty vi är mänsklighetens vackra drömmar. Och vad vore livet utan vackra drömmar?

Ludwig Blott en öken.

Elisabeth Nyttan, välfärden och progressiviteten gör vår värld så småningom allt mera lik en öken, våra skogar kan ej skövlas i oändlighet förutan att det enda resultatet blir en öken, och då skall om inte förr all mänskligheten längta efter riktiga oaser. Finns det då ej heller kvar oaser så skall det dock finnas hägringar: odödliga och ljuva minnen av drömartade monarker sådana som vi. Republikanerna skall segra med sitt meningslösa våld, precis som Richard Wagner redan segrat över dig, men när de riktiga monarkerna är borta skall ej något kunna fylla deras tomrum utom möjligen de drömmar vi har lämnat kvar som minnen åt en ökenartad framtid.

Ludwig Du ser klart en renodlad monarks allenaste funktion i livet.

Elisabeth Ja, du oskuldsfulle vilseförda nittonåring. Lev för den funktionen. Du kan göra mycket. Bygg de sagoslott din farfar vågade blott drömma om, och utnyttja din Wagner för ditt eget konstnärliga drömska syfte. Dränk honom i pengar, så att han får skriva världens största operor, och bygg teatrar, så att de får spela dem för evigt. Giv vår arma värld de storslagnaste drömmar som en konung någonsin har drömt. Men akta dig för mänskan Wagner. Konstnären är din, den kan du utnyttja ihjäl, men människan får du ej låta komma nära din unika skönhets själ. Det är mitt råd.

Ludwig Jag skall försöka följa det. Jag kom just hit för att få höra något sådant. Detta råd var kanske just vad jag behövde.

Elisabeth Tack för att du kom och stannade så länge hos mig.

Ludwig Tack för att du gav mig lov, ty jag behövde det.

Scen 6. Den Pelletska villan.

Wagner Min furste! Välkommen tillbaka! Jag visste att du skulle komma tillbaka till din gamle musiker! Låt mig få omfamna dig, du den störste och ädlaste furste i världen! (*omfamnar Ludwig teatraliskt*)

Ludwig Herr Wagner, jag trivs ej med smicker. Det är bara råttor som smickrar mig.

Wagner Men jag har ju blott sagt sanningen! Är han ej världens mest oemotståndliga skönhetsmonark, mina vänner?

Ludwig Vem är dessa vänner?

Wagner Får jag presentera min vän dirigenten med fru, Hans von Bülow och Cosima, dotter till min vän och gamle kollega Franz Liszt, som snart själv kommer hit och besöker oss.

Ludwig (hälsar artigt) Angenämt, herr dirigent. Fru von Bülow, er far är den mest respekterade musikern i hela Tyskland idag. Det tycks mig att hans dotter är lika beundransvärd.

Cosima Ni kan åtminstone komplimentera.

Wagner Är han inte vacker, min konungslige mecenat? Han har lyft mig ur träsket och satt mig i himlen!

Ludwig Herr Wagner, jag måste få fråga, är dessa två dina tillfälliga gäster, skall de stanna länge, var bor de, och vem har inbjudit dem?

Wagner Jag har inbjudit dem hit i ditt namn, ty vad är mina operor utan en äkta fantomdirigent? Endast han kan ge min musik rättvisa.

Ludwig Är då vår herr generalmusikdirektor Lachner en man bara att köra över?

Wagner Vad gör vi med en diletant när det finns en von Bülow?
Ludwig Han skall alltså stanna här och det för gott?
Wagner (med en kurtis) Ja, om ers majestät än vill ha min musik.
Ludwig Ni ger mig inget val.
Wagner Sedan var det en annan sak. Era ministrar herr Pfi och herr Pfo intrigerar mot mig.
Ludwig Vilka är då herr Pfi och herr Pfo?
Wagner Pfistermeister och Pfordten.
Ludwig De är mina bästa ministrar.
Wagner De smider en djävulsk komplott emot mig. Jag är tvungen att kräva att ni ger dem respass.
Ludwig Jag kan icke avskeda dem. De var redan min faders och är även mina två bästa ministrar. De sköter om landet så att ni och jag, mäster Wagner, kan ägna oss desto mer åt vår musik och kultur.
Wagner De försöker att utmanövrera mig helt från er närhet!
Ludwig Herr Wagner, jag föreslår att ni helt avstår från all politik och i stället ger hela er uppmärksamhet åt musiken. Om även herr Pfi och herr Pfo bleve era dödsfiender kan de ej röra musiken, ty den står i fullkomlig säkerhet under mitt eget beskydd. Lycka till med ert arbete, herr Richard Wagner. (går)
Wagner (till Cosima och von Bülow) Han är alltför god. Han ser ej vilka knivar som riktas mot ryggen på honom, och när stöten kommer så är det för sent för den pojken att vakna. Jag känner min värld och den njugghetens byråkrati som besjälar vårt Tyskland och får det att ruttna. Kung Ludwig har trotsat den med att med frimodighet höja skönhetens fana och lyfta den högt över världen. Det tål ej de inskränkta borgarna. Därför så börjar de arbeta på kungens undergång med att angripa hans tecken av skönhet, som är Richard Wagner. Det skall de få ångra!
Bülow Är det något allvar med din paranoia? Förföljer ministrarna faktiskt dig?
Wagner Ja. Vet ni vad skvallertanterna säger på stan? De förfäktar, att liksom hans farfar, kung Ludwig den första, förfördes av Lola Montez, vilket ledde till den kungens avsättning, har även Ludwig den andra nu blivit förförd av en viss charlatan vid namn Lolus.
Bülow Och vem är då Lolus?
Wagner Det är förstas jag. Som om jag var i stånd att förföra en konung! Jag kan inte ens ju förföra en kvinna! Men allt folkets angrepp på mig drabbar endast den utsatte konungen. Pöbeln har börjat arbeta på sin dynastis giljotin.

Scen 7. Statsrådet.

de la Rosée Ers majestät, vi har allvarliga invändningar mot komponisten Richard Wagner.
Ludwig Det har hela världen blott emedan den är dum.
Pfistermeister (till Pfordten) Han är förblindad av sin Lolus.
de la Rosée Ers majestät, bete er inte som ett barn. Herr Wagner har haft stora oegentligheter för sig.
Ludwig Det har hela världen. Även den är ju rätt dum.
(någon muntration bland statsråden)
de la Rosée Ers majestät, det här är allvarliga saker.
Ludwig Det är allting som jag hört förut. Ni bara tråkar ut mig med allvarliga småsaker som ni ältat med mig tusen gånger förut.
de la Rosée Lyssna nu ett ögonblick, ers majestät. Är ni medveten om att sagde Richard Wagner underhåller en förbindelse med Ferdinand Lassalle, den ökände socialisten?

Ludwig Han är en god vän med Hans von Bülow.

de la Rosée Vad gör han här? I vilken avsikt har han sökt sig hit och nästlat sig in i herr Wagners hus?

Ludwig Det kan jag svara på. Den ökände socialisten hade blivit kär. Men fadern till hans älskling var vårt sändebud i Schweiz, von Dönningen, en obönhörlig fiende till stackars Ferdinand Lassalle. Han kom då hit för att igenom vår vän Wagner böna om att få mitt stöd för äktenskapsspekulationerna. Men Wagner visade Lassalle på dörren. Därför har han nu rest hem, och hans förälskelse blir gift med baron Janko von Rakowitz, en polack. Herr greve, ni försöker göra statsaffärer av banala kärleksmelodramer.

de la Rosée Jag är glad att det bekymret är ur världen. Men är ni bekant med Richard Wagners svindlande affärer med furst Thurn av Taxis och hans nya bank?

Ludwig Vad är det för en bagatell?

de la Rosée Det är ej någon bagatell. Furst Thurn av Taxis intrigerar för att skaffa sig ett kungarike som skall heta Burgund som skall uppstå på bekostnad av de tyska staterna vid nedre Rhen och Belgien. Fursten är en svindlare och äventyrare, och Richard Wagner är hans högra hand. Dit rinner alla pengar som ni giver åt den oberäknelige boven!

Pfistermeister (reser sig) Ers majestät, vi måste kräva att herr Wagner visas ut från Bayern.

Pfordten (reser sig) Han blott skadar ert och Bayerns anseende och ekonomi.

Ludwig Jag vet ej någonting om narren Thurn av Taxis nya galenskaper, jag har aldrig hört om planerna på ett nytt Burgund, och en sådan bank kan bara gå åt helvete. Det håller ni väl med om, herrar ekonomer? Vad beträffar Richard Wagner har ni fel. Han kostar visserligen mycket pengar, men han skall om någon skaffa oss och Bayern världsomtalat anseende.

Pfistermeister Hans musik är ospelbar!

Ludwig Herr Pfistermeister, all musik är ospelbar tills den blir spelad. Se på Beethovens Kreutzer sonat. Man stampade på den i vrede innan man förstätt sig på den. Sedan blev den världens vackraste sonat. Jag förutspår precis det samma öde om herr Wagners ospelbara "Tristan".

Pfordten Ers majestät, den är fem timmar lång. Så länge kan ej någon stå och sjunga svåra saker oavbrutet, och så länge orkar ej publiken sitta stilla. Verket är absurt. Ni måste lägga ner det.

Ludwig Aldrig. Det är världens vackraste musik, och efter dess premiär skall hela världen därom vara enig. Ni förstår er inte på musik. Sköt ni min stat, så sköter jag musiken och hanterar jag herr Wagner.

Pfordten Ers majestät, med förlov sagt, de rykten som går kring bland folket om herr Wagner och ert umgänge med honom är ej vackra.

Ludwig Nej, det kan de icke vara, ty ni har ju själva spridit dem.

Pfordten Glöm ej er farfar, som föll för Lola Montez och därför tappade sin krona.

Ludwig Han skall åter bära den när "Tristan" har premiär. Jag har ej fallit för er Lolus.

Pfistermeister Alla vet att ni är alltför fäst vid honom.

Ludwig Ja, jag älskar honom. Det bekänner jag offentligt, och det står jag för. Jag älskade den mannen redan långt förrän jag sett honom i verkligheten, och det vet ni alla. Det är icke mannen som person jag älskar. Det är endast den musik han skapar. Det är anden bakom människan som jag uppriktigt dyrkar och tillhör för evigt. Jag har en mission som konung, och det är att göra vad jag kan för att förädla folket genom sann kultur. Blott därför har jag importerat den för er så fasansfulle Wagner, därför har jag skrotat folkets simpla nöjen, buskiskomedier och banaliteter för att konstruktivt i stället bilda folket med rejäla verk av Shakespeare, Calderón och Mozart, Gluck och Weber.

Pfordten Alla hyllar er pedagogik, men den är inte populär. De flesta vill ej bli förståsigpåare. Allt folket bara gäspar åt er föreställning av en lärare som blott vill undervisa i det trista ämnet andlig odling.

Ludwig Ni tror icke på min undervisning, men jag gör det, och när "Tristan" har premiär så skall ni även göra det när varje föreställning skall ge eko över hela världen för utsålda hus.

de la Rosée Ers majestät, vi deltar med er och beklagar er.

Ludwig Jag gör det samma, mina herrar sekreterare, med er. (*går*)

Pfistermeister Han älskar Wagner.

Pfordten Vi kan inget göra åt den saken.

de la Rosée (*suckar*) Vi har bara att uthärda "Tristans" premiär. Om det blir fiasko fick vi rätt. Men om det blir succé så får han rätt.

Pfistermeister Vi får väl nöja oss så länge med att konungen åtminstone har skrotat Wagners nya operafestspelhus.

Pfordten Om "Tristan" gör succé så får vi nog bekosta sväljandet av det teatervidundret ändå.

de la Rosée Det är en tröst att konungen ej är erotiskt fästad vid det där vidundret Wagner.

Pfordten Ja, det tycks som om herr Wagner hade känt sig frestad ensidigt.

Pfistermeister Hans frestelser är utan tal. Den där rakryggade gemålen till von Bülow, dottern till Franz Liszt, ni vet?

Pfordten och Rosée Ja?

Pfistermeister Det är nästan säkert att herr Wagner bjöd dem hit för hennes skull allenast, efter att kung Ludwig föredragit sin kusin Elisabeth av Österrike.

Pfordten Det är kanske något att arbeta vidare på?

Pfistermeister Kanske det. Om Wagner tar sig Cosima von Bülow till sin andra fru, hur går det då med konungens förhållande till Wagner?

de la Rosée Det skulle aldrig Hans von Bülow acceptera.

Pfistermeister Just precis. Och därför skulle aldrig kungen acceptera det han heller. Men för Wagner, och det vet ju alla, finns det inget som är heligt, inte ens hans närmaste väns hustru.

de la Rosée Mina herrar, dessa avskyvärda sexspekulationer anstår ej vår värdighet.

Pfordten Det är ej sexspekulationer. Det är bara hög beredskap inför Wagnerkrisens oberäkneliga möjligheter och hur dessa kan påverka konungen och vår regering.

de la Rosée Konungen blir aldrig otillräknelig som Wagner.

Pfistermeister Det är alldeles tillräckligt kritiskt att herr Wagner är det, sådant inflytande som han fått igenom konungens naiva generositet.

de la Rosée Vår konung lider bara av idealismens ädelmod.

Pfordten Men i förening med en Wagners egoistiska opportunistiska resultatet bli fatalt och ta en högst olycklig vändning.

Pfistermeister Vi måste hålla oss beredda och fortsätta hårdbevaka allt vad Wagner företar sig.

de la Rosée Ja, det är det minsta vi kan göra.

Scen 8. Possenhofen, vid Starnbergsjön, sommaren 1865.

Elisabeth Min lille bror, du har förändrats.

Ludwig Ja, jag vet. Men ändå liknar vi varandra mera nu än förut.

Elisabeth Ja, ty du har lidit.

Ludwig Kan du se det på mig?

Elisabeth Du är tystare och mera drömsk, och dina drag har fått en vek nyans av djup melankoli.

Ludwig Det är de fyra föreställningarnas resultat.

Elisabeth Du menar "Tristan"?

Ludwig Ja.

Elisabeth Jag hörde att det skulle vara blott tre föreställningar.

Ludwig Framgången var så oerhörd att det nödtvunget blev en fjärde.

Elisabeth Då är du väl glad, när allting gick så bra?

Ludwig Men efter festen kommer eftertankens efterskärds baksmällor. När man kämpar ignorerar man allt motstånd för att komma fram till segern. När man vunnit kommer bitterheten över alla fiendernas fåfänga onödiga ansträngningar blott för att jävlas med en. Då blir hämndbegär ett faktum.

Elisabeth Vem vill du då hämnas på?

Ludwig De jämförde den store Wagner med Lola Montez, min farfars kurtisan, som han förslösade bort sitt förstånd på. De skymfade den underbare sångaren herr Schnorr von Carolsfeld och hans gemål, som sjöng Isolde. De drog allting ner i smutsen, blott av oförstånd och avundsjuka. De gick till och med så långt, att de tog till med hotelser och sökte skrämma mig med att framhålla farfars öde, avsatt sedan sjutton år.

Elisabeth Men han var med vid "Tristans" premiär?

Ludwig Det var han. Bayrarna och borgarna fick därmed så de teg. Han väckte störst uppmärksamhet av alla. Aldrig trodde någon att han skulle våga visa sig igen. Men jag skall aldrig visa mig igen för dem.

Elisabeth Vad menar du?

Ludwig Herr Schnorr von Carolsfeld dog strax efter den sista föreställningen. Han stupade på scenen efter att ha genomfört sitt livs musikrollprestation. Han mördades av pressen, ryktesspridarna och byråkraterna, som i det sista kom med anslag emot "Tristan". Lågheten hos utilitarianismen tog hans liv. Jag vill ej mer befatta mig med mänsklig låghet, som finns överallt var det finns gråa vanliga normala reguljära människor.

Elisabeth Just så brukar även min gemål Franz Josef säga. Även Bismarck skyr att höra på musik i sällskap. Men vad har du kvar om du ej mer vill träffa människor? Blir du icke ensam då?

Ludwig Jag har ju dig. Och jag har Wagner. Eller hade honom. Jag har kvar min trohet till hans snille. Honom träffar jag ej mer, ty han har sin Cosima Bülow. Han har övergivit mig, men jag blir aldrig av med honom. Han har bergtagit min själ för evigt.

Elisabeth Stackars Ludwig! Bör du inte gifta dig? Du är fortfarande den vackraste monarken i Europa.

Ludwig Jag kan aldrig gifta mig med dig.

Elisabeth Men jag har dock en yngre ogift syster som är nästan lika bra.

Ludwig Jag skall försöka.

Elisabeth Bra. Det låter höra sig. Den onde Wagners demoni skall nog en riktig kvinna kunna bota.

Ludwig Wagner är ej ond. Han är min hjälte, lärare och gud. Han är min enda länk med verkligheten och den enda meningen med min regering och mitt liv.

Elisabeth Då är det sant.

Ludwig Vad är det som är sant?

Elisabeth Att Wagner har förfört dig homosexuellt.

Ludwig (förfasar sig) Av vem har du hört det?

Elisabeth Det ryktet kommer ifrån München och från folkets egen mun.

Ludwig (i försvar) Det är ej sant.

Elisabeth Men han har dock försökt? Han har väl visat sådana tendenser?

Ludwig (kapitulerar) Det var därför som jag flydde till dig i Bad Kissingen i juni.

Elisabeth Stackars Ludwig. Hela folket känner till det. Den dag Wagner föll för dig blev din ruin. Ett sådant rykte skall ditt folk ej tåla utan att med tiden tvinga dig från tronen.

Ludwig Har du något råd?

Elisabeth Du måste avstå från din gud.

Ludwig Du ber mig avstå från min själ.

Elisabeth Alternativet är en oundviklig avsättning från tronen. Då förlorar du din gud ändå, och vad som värre är: du kan då inte längre hjälpa honom ens. Om du nu låter Wagner skiljas ifrån Bayern kan du ändå fortsätta att stödja honom.

Ludwig (tiger, förstummad av sorg)

Elisabeth Älskade min broder, du har hjälpt den mannen till en position inom musikhistorien som han aldrig kan förlora. Du har räddat livet på bohemen och lyft honom upp på örnevingar när han låg i Stuttgarts rännsten. Du har givit "Tristan" århundradets operapremiär. Du kan ej göra mer för honom utom detta enda: skiljas från din mästare på det att han må leva och du själv må kunna fortsätta att stödja honom från den ädlaste och mest diskreta bakgrund. Att uppoffra honom blir din största välgärning mot honom.

Ludwig Och om jag ej vill? Vad är alternativet?

Elisabeth Broder, jag vet mer om dina sekreterare och små ministrar än du själv. Herr Pfordten och von Pfistermeister använder all makt du givit dem till att metodiskt intrigera för herr Wagners undergång. De har all pressen i sin hand, de manövrerar ryktesspridningen, och de bevakar dig och spionerar ut allt vad som skrivs och sägs av någon av er. De har Richard Wagner redan i sitt nät. De kommer att flå honom levande, om du ej räddar honom med att giva honom fri.

Ludwig Har du bevis på så fantastiska komplotter?

Elisabeth Fråga Cosima von Bülow. Hon fick hämta härom dagen Wagners arvode på fyrtio tusen gulden hos herr Pfistermeister. Din minister hade mätt ut pengarna i silvermynt i säckar. Franz Liszts dotter fick själv släpa ner de tunga säckarna och lägga dem i vagnen. Pfistermeister hade ordnat så att hela torget fylldes av publik. När flickan gråtande var färdig och hon körde bort, så sade Pfistermeisters ryktesspridarklickar till ditt folk: "Där åker Wagners älskarinna bort med kungens pengar." Hela München känner till historien och ler gärna åt den än och skakar menande på sina huvuden åt Lolus' förehavanden.

Ludwig Är det mitt folk som jag regerar som så gärna tror så fula lögnar?

Elisabeth Nej, du stackars älskade oskyldige okunnige och barnafromme Ludwig, det är folket som regerar dig. Herr Pfistermeister och herr Pfordten tror att de regerar folket, men de är blott narrar som ej vet vad folket vet: att du är folket, som blir fört helt bakom ljuset av herr Pfordtens och von Pfistermeisters låga nedriga intriger bara för att slippa en uppriktig obekvämlig och genialisk sanningssägare som Richard Wagner. Även om du ej försakar honom frivilligt, så kommer herrarna att lyckas med sitt destruktiva anslag, ty herr Wagner har gjort bort sig. Det vet bara du och jag och folkets enklaste och hederligaste representanter. Ingen såg vad Wagner en gång ville göra med dig. Därför vet blott Gud, naturen och ditt rikets ryggrad om vad anledningen är till varför Wagner måste resa. Säkerligen kommer Wagner aldrig själv att ens förstå det.

Ludwig Offret du begär är fruktansvärt.

Elisabeth Jag ber dig avstå från en älskare, ty annars blir ni båda massakrerade av pöbeln.

Ludwig Jag skall göra som du säger.

Elisabeth Du har inget val, min stackars vän, och jag beklagar att du måste gå igenom denna världslighetens skändning av ditt ideal. Du blir ej någonsin den samme mer, men Wagner och hans övermodiga musik får leva.

Ludwig Senast han och jag var ensamma på tu man hand skisserade han ner en helt ny opera som han med allvar sade skulle bli hans sista. Den skall heta "Parsifal".
Elisabeth Det var det sista verket då som du fick ge inspirationen till.
Ludwig Din dom förstör mitt liv.
Elisabeth Kung Ludwig, vi var icke kungligheter om vi ej fick våra liv förstörda.

Akt III Scen 1.

Wagner Ludwig, jag är orolig för dig, ty du är alltför god för att med tiden kunna hålla. Världen styrs av dunkla och demoniska ohyggligt grymma krafter, som en sådan oskuld som du själv ej har en aning om och aldrig kommer att förmå försvara dig emot och aldrig heller kontrollera. Gud har upplyst världens ormgrop med en god men vingklippt ängel, och blott genom denna underbara ängel har en sådan oförfädd idealist som jag nu räddats undan mänsklighetens krasshets favor. Men jag blev för styv i korken och för övermodig av den plötsliga medvinden. Jag föraktade min konung, såsom alla kungar, utan att förstå att han var annorlunda, jag förgrep mig på hans väsen, som jag trampat in i alltför många mänskors liv och öden, och det känns som om jag ej förtjänade den välfärd utan måtta som jag nu åtnjuter. Jag har mat för dagen, jag har lyx i överflöd, jag har en överdådig villa att förfoga ensam över, och jag får arbeta ostört nu för första gången i mitt liv. Jag får fritt fram med "Götterdämmerung" och kan belasta den helt som jag vill med frosserier av barocka svulstigheter. Jag har en teater genom vilken jag kan tvinga min publik att svälja vad som helst. Jag saknar icke angrepp eller motstånd, men de fiender som pepprar mig med papperskulor är som gossar små med ärrör mot min nu stabiliserade och etablerade oantastliga fästning av musik. – Här kommer nu ett par av de där glinen. – Mina herrar, jag ber att få önska er en god och lycklig morgon! Vad förskaffar mig den äran?

Baron von Lutz Jag är skickad hit på högtidlig befallning av hans majestät. Han riktar till er bönen att ni måtte lämna München på ett par tre månader.

Wagner (skrattar) Min herre, ni har kommit fel. Den bönen måste gälla någon annan. Ludwig älskar mig.

Pfordten Herr Wagner, jag har fått ett brev idag ifrån kansliet som bekräftar att det är hans majestäts enkannerliga vilja att ni måtte lämna landet.

Wagner Vad är detta för ett skämt? Herr rådet misstar sig, herr rådet måste vara illa informerat. Ingen rör på mig, ty jag står närmast under tronen!

Pfistermeister (träder fram) Detta brev till er från konungen må tala för sig själv.

Wagner Vad är nu detta? (*tar emot brevet*) Kan då Ludwig återta all kärlek han har givit mig? Är han då lika trolös som all världens fasansfulla krasshet och omänsklighet?

(*öppnar brevet, läser det tyst, tappar det.*)

Han säger att han älskar mig och att han är mig värdig. Han förklarar att han med gott samvete kan säga att han är mig värdig. Ändå slungar han mig ut i natten efter att ha givit mig, sin gamle mästare, allt gott i hela världen. Han tar allt ifrån mig efter att ha gett mig allt. Vad är det för en konung? – Han är svag. Jag vädrar sattysg nere i kansliernas kloaker! Herrar Pfi och Pfo, jag känner er, och jag har varnat Ludwig för er. Detta är ert verk, och ni har spelat falskt mot er monark! Ni har uppnått ert mål, jag är förlorad, men jag återkommer! Jag skall gå till botten med det här! Varenda fas av denna infernaliska intrig skall blottas och offentliggöras för historien! Ni skall ej komma undan! Framtiden skall döma er!

Pfordten Herr Wagner, vi beklagar att ni utom allting annat även är en småaktig förlorare.

Wagner Skall ni då tala om småaktighet, ni lömska etterormar, som parasiterar grymt ihjäl på er monark, som inte har en aning om vad ni är för blodsugare? Kloakvampyrer! Jag föraktar er! Och jag beklagar detta fria land, som ni så går och ruinerar och fördärvar! Ni blir Bayerns undergång!

Pfistermeister Om någon blir vårt rikets undergång, herr Wagner, blir det ni, som först förvridit huvudet på kungen, och som sedan övertalar honom till att här införa Bismarcks politik! Ni är en statsförrädare och en förrädare mot er välgörare kung Ludwig, när ni här i Bayern går den protestanten Bismarcks ärenden! Ni vill precis som han tillintetgöra all den frihet som än överlever genom blott de små men suveräna tyska staterna.

Wagner Om Bismarck kommer hit och trampar ner er är det blott vad ni förtjänar, era kackerlackor! Jag vill spy i era byxor, herrar byråkrater!

Lutz Även om ni gjorde det, så skulle det ej alls förbättra er situation.

Pfordten Herr sekreterare och herr minister, vi har gjort vår plikt. Jag anser att vi nu kan gå.

Pfistermeister Alldeles riktigt. Låt oss gå. (*de vänder om och beger sig ut.*)

Lutz Vi önskar er en lycklig resa, herr kompositören.

Wagner Dra åt helvete, fördömda snuskiga kalmucker! Herrar Pfi och Pfo! Jag säger Pfui åt er!

Pfordten (till Pfistermeister) Han är då teatralisk allt intill det sista.

Pfistermeister Här spiller vi blott ord i onödan på detta svin, som bara bökar all sin omvärlds välvilja mot honom ner i sin vulgära lort. Han har ej ens fått lära sig som barn att säga tack.

Lutz Så låt oss lämna honom åt sitt nersmutsade öde. Låt oss gå. (*de går.*)

Wagner Kung Ludwig! Du är alltså lika svag som alla andra! Ändå trodde jag att min makt över dig förädlade dig till att höja dig som furste över alla andra! Men du måste här ha låtit dig bli skrämmd till feghet. Vad har tölparna använt sig av för medel? Här har någon utpressning ägt rum. I så fall skall den bli avslöjad inför hela världen! Ingenting kan krossa mig! Ej ödet kan få bukt med mig, men det förgriper sig på mina trogna. Schnorr von Carolsfeld gick åt, och Ludwig är en annan fallen man. Så snart en man helt ger sig hän åt mig, och han må vara själv hur suverän som helst, så är det säkert att han blir ett offer på min väg. En demoni behärskar och anför den tyska konsten, alla Goethes vänner och kolleger dog den ena på den andra huru unga de än var, ej Beethoven och Schubert överlevde honom ens, och jag går även fram osårbar medan alla viker undan för mig, offrade för mig för att min konst må leva. Även Ludwig, denne vackre och bedårande monark, är nu förlorad och skall vika undan för min konst, på det att denna suveränt och ensamt i framtiden må helt dominera Tyskland och hänföra det till ständigt härligare framtid. Ludwig, du tror du har offrat mig, för vad har jag ej någon aning om, kanske för den katolska politiken, men i själva verket har du prisgivit dig själv, ty ingenting kan rå på den odödliga musiken, och den som försöker skall blott själv gå under. Jag beklagar dig, kung Ludwig, och jag hoppas bara att du inte blir alldeles för förtvivlad.

Scen 2.

Ludwig Herr Pfistermeister, statsminister Pfordten och baron von Lutz, jag vet nu hur alltsammans har gått till, och jag vill blott förklara för er ett och annat. Men först vill jag ställa er en fråga. Vad i fridens namn fick er att hata Wagner så totalt och utsägligt att ni kunde vidta sådana extremt lågsinnade metoder för att få honom ur landet?

Pfordten Han var bara för odräglig.

Pfistermeister Högmod går ju före fall.

Lutz Vi ber ers majestät att inte förebrå oss något. Hela folket deltog i den landsomfattande förföljelsen av Wagner.

Ludwig Det var just vad hela folket inte gjorde. Det blott råkade se ut så, och ni själva var det som manipulerade bestämda klickar till att under tvång iscensätta den mest groteska föreställningen i detta lands historia, som alltid varit hederlig tills er komplott mot Wagner genomfördes. Till och med min farfars avsättning till följd av hans skandaler med Lola Montez var hederlig och logisk i jämförelse med detta skurkstreck från vårt lands ministrars sida.

Pfordten Med respekt, ers majestät, men ni gav själv befallning om herr Wagners landsförvisning. Ingen tvingade ers majestät därtill.

Ludwig Nej, ingen tvingade mig, men man bearbetade mig med massiva utpressningsmetoder! Medan jag är bortrest genomför ni pressens avrättning av Wagner, och när jag i sporrsträck ridit hit tillbaka ifrån Schweiz, så dränker ni mig i audienser från personer som ni övertalat till att övertala mig till att fördriva Wagner. Högadeln och prinsarna, min moder, kyrkan, hela etablissemanget ber mig att fördriva Wagner för att han har lika Bismarckska idéer som ni själva, herrar Lutz och Pfordten, och varenda en av er förfäktar samma sak: att det är folket som begär att få bli av med Wagner. Men jag har då icke ännu hört en enda röst av folket. Därför vägrar jag att sanktionera domen, och jag går till min teater för att där få höra folkets mening. Och den föreställningen ni gav på den teatern, herrar byråkrater, överträffade de överdådigaste av Potemkins mest värtaligt ljugande kulisser.

Jag gick till teatern, och jag fann att folket icke ville hälsa på mig. Jag fick höra hyssjningar i stället, och ej någon ville kasta ens en blick upp till min loge. Det kunde bara tolkas på ett sätt, och drottningen, min moder, tolkade det på det sättet. Majestätet var föraktat. Folket ville icke kännas vid sin konung. Och min moder svimmade och måste bäras ut.

Långt senare så fick jag veta vad herr Pfistermeister gett för direktiv den aftonen till samtliga vaktmästare. Det hette, "att hans majestät den kvällen undanbett sig varje hyllning från publikens sida, och att han för en gångs skull nu önskade få vara obemärkt." Och folket respekterade sin konungs önskan, som den konungen ej uttryckt eller tänkt på ens, och jag fick därför höra hyssjningar, som mamma tolkade till folkets dödsdom över Wagner. När väl Wagner sedan är fördriven kommer pressens opportuna artiga förklaringar av att ej någon någonsin avsiktligt önskat att fördriva den förträffliga kompositören Wagner. Vilket skådespel! Så skickligt genomfört, att folket trodde på det och tog det på allvar! Herrar statsråd och ministrar, ni bedrog varenda bayrare med era finter utom mig.

Pfistermeister Ers majestät, ni måste inse att vi endast ville allas och nationens bästa.

Ludwig Allas bästa utom mitt! Jag kan förlåta er den bittra farsens samtliga bedrägligheter utom lidandet ni förorsakade min mor!

Pfordten Vi ber om ursäkt.

Ludwig Era egenmäktiga förfaranden har nödvändiga repressalier att vänta. Jag skall avslöja för er en hemlighet. Jag hade landsförvisat Wagner även utan alla era förehavanden.

Pfistermeister och Pfordten (höpna) Är det sant?

Ludwig Det var beslutat av mig redan i november när jag träffade min käraste kusin Elisabeth av Österrike. Hon var bättre informerad än jag själv. Varenda ansträngning ni gjorde för att driva Wagner bort från landet var med andra ord fullständigt onödigt och fåfång, ty jag hade avstått från min mästare ändå. Men nu när han är borta slipper varken jag, ni själva eller landet honom någonsin! Det är den första repressalien.

Pfordten Vi är inte rädda för herr Wagner.

Pfistermeister Han är blott en obetydlig skrävlare som ställer till med mycket bråk för ingenting, och det har han den fräckheten att ta betalt för.

Ludwig Jag är trött på er och er okunnighet. Ni byråkrater vet ej någonting om skönhet eller ideal. Ni har avslöjat för mig genom era tokerier att jag härskar över ett dumt hopplöst folk som vill förbli så hopplöst dumt som möjligt. Dumheten har segrat, och jag ämnar att ta avstånd från den dumhetens odräglighet, som är långt mera dryg än Wagner över huvud taget kunde vara. Hädanefter skall mitt folk få se sin kung så litet som det blott är möjligt. Jag vill inte längre träffa er, högadeln, prinsarna, det krassa etablissemanget eller någon annan människa. Min enda vän var Wagner, och den vännen har ett öde skilt mig från. Jag medger att det delvis var hans eget fel, men ingenting kan gottgöra att jag förlorat honom. Jag drar mig tillbaka och blir hädanefter blott en bakgrundskonung som mest kommer att beflita sig om ensamhet och tystnad så långt bort från hovet som är möjligt och helst i skymundan djupt i skuggorna om natten. (*går*)

Pfordten Kan han mena allvar?

Pfistermeister Är han galen?

Lutz Nej, han är helt frisk. Men han har plötsligt tjugotvå år gammal blivit gammal. Mina herrar, han har sorg, och det är det vår plikt att respektera.

Pfordten Bara han ej abdikerar.

Lutz Om han gör det, mina herrar, är det ert fel. (*går*)

Pfordten Min herr sekreterare, vad säger ni om det?

Pfistermeister Han får ej abdikera mitt i Bismarckkrisen.

Pfordten Ja, det var ju det vi skulle tala med hans majestät om.

Pfistermeister Hämta honom då tillbaka.

Pfordten Tror ni det är lätt? (*går skyndsamt ut*)

Pfistermeister Det verkar som om hela tyska delen av Europa har fått fnatt i dessa dagar. Ludwig blir alltmer omöjlig, Bismarck drabbas av våldsamma storhetspretentioner, och som blind och galen ödesledare och olycksbarn går Wagner och ger olycka åt alla som blir hänförda av hans musik, och det blir hela Tyskland. Endast Österrike har förnuftet i behåll.

Pfordten (*återkommer i livliga diskussioner med kungen*) Men, med respekt, ers majestät, ni måste fatta ställning emot Bismarck.

Ludwig Jag har sagt er, och jag säger det igen, att jag har redan tagit ställning emot Bismarck, och en annan ställning kan ej någon tvinga mig att ta.

Pfordten Men denna ställning ni har tagit är ej någon ställning!

Ludwig Jo, det är det visst, och dessutom den enda vettiga.

Pfordten Vi kan ej hålla oss neutrala när varenda tysk stats frihet är i fara!

Ludwig Vill ni då att jag går i allians med Frankrikes Napoleon den tredje? Bismarck kommer ju med tiden att få krig med honom.

Pfordten Ni är tvungen att försvara Österrikes sida!

Ludwig Jag kan ej försvara tyskar emot tyskar. Jag kan icke delta i ett krig där tyskar slåss mot tyskar. Om Franz Josef och von Bismarck önskar slåss så är det deras ensak, men de handlar orätt om de kräver tyskars blod som offer för sitt argument. Jag vägrar delta, och den ställningen försvarar jag mot alla galna chauvinister. Om ni, herrar Pfi och Pfo, behagar driva Bayern in i kriget är det på ert eget ansvar. Jag är redan sjuk av att behöva se och höra er och alls bli påmind om att ni fatalt nog håller på fortfarande. (*går rasande*)

Pfordten Det går ej an. Han måste ställa upp vid Österrikes sida.

Pfistermeister Hämta honom då tillbaka.

Pfordten Skall försöka. (*går skyndsamt ut igen*)

Pfistermeister Svårigheten med att vara allsmäktig minister är att man är inte populär. Allt folket hatar makten och de som bär ansvaret där över, och de vet att det ej alls är kungen. Därför är vår konung populär, och därför så behöver vi

ministrar vår omöjliga kung Ludwig som staffagefigur för att vår politik alls skulle kunna sväljas av det omutliga folket.

Pfordten (kommer tillbaka ensam, slår ut med händerna) Kungen är försvunnen.

Pfistermeister Då har han gett fan i oss och rest till Schweiz.

Pfordten Men varför Schweiz?

Pfistermeister Jo, där finns Wagner, och om några dagar fyller Wagner år.

Pfordten Då får vi ansvara för politiken själva utan kungen.

Pfistermeister Ni, herr statsminister, får själv ta allt ansvar. Jag är bara kungens sekreterare. (*går*)

Pfordten (slår ut med händerna) Vad skall jag göra? Ingen vill ta ansvar för nationen mer. Då måste jag ju göra det. Och det är bara att mobilisera hela Bayern i det nödvändiga kriget mot den äckelpottan Bismarck och hans rysliga patrasch från Preussen. Skyll dig själv, kung Ludwig, för att du ej ville vara med, om ditt land går förlorat utan dig i kriget! (*går*)

Scen 3. Triebtschen i Schweiz, 22 maj 1866.

Wagner Vad är det nu då?

Tjänaren En besökare, en kufisk resenär står utanför och önskar träffa er.

Wagner Vet du ej vem han är? Hur ser han ut?

Tjänaren Har aldrig sett honom förut. Han är en yngre man med slängkappa och slokhatt. Jag försökte visa honom bort, men han var näsvis nog att insistera. Här är den odågans kort. (*räcker Wagner ett kort.*)

Wagner (bestört, läser) Walther Stolzing!

Cosima Är det någon du är rädd för?

Wagner (förskräckt) Walther Stolzing! Vem i fridens namn kan känna till att Walther Stolzing existerar? Operan är ju ej färdig ännu!

Cosima Vem är Walther Stolzing?

Wagner Han är med i "Mästersångarna i Nürnberg".

Ludwig (inträder, kastar av sig slokhatt och slängkappa) Walther Stolzing, till er tjänst!

Cosima Kung Ludwig!

Wagner Ludwig, käre pojke, vilken överraskning! (*kramar om honom*)

Ludwig Jag har lämnat tron och spira. Jag vill inte längre vara kung av Bayern.

Wagner Vad är detta? En abdikation?

Ludwig Jag har försakat allt för att få följa er, min mästare! Låt mig få stanna kvar och dela här ert liv med herrskapet von Bülow och er själv! Vi skall tillsammans grunda en ny orden, en platonisk andlig ren gemenskap i beundran för den odödlige mästarens gudomliga musik!

Wagner Min käre Ludwig, har du blivit galen? Du kan inte svika Bayern utan vidare. Ditt land och folk är dessutom i krig med Preussen.

Ludwig Det är Pfi och Pfo förtjänst. Jag ville aldrig kriget. Jag gav fan i alltihop.

Cosima Kung Ludwig, ni är ensam av allt Tysklands furstar en monark som alla håller av och älskar. Ni är ensam kunglig bland de tjogtals tyska kungarna. Ni får ej svika världen, som beundrar er.

Wagner Åk hem till München, Ludwig, och avsätt de fräcka gynnarna herr Pfi och Pfo. Då får du fred med Bismarck.

Ludwig Pfi och Pfo får gräva själva sina gravar. De har börjat kriget, och de får i fred för mig förlora det helt själva. Ni vill alltså inte veta av att jag försakar tronen för att följa er?

Cosima Ers majestät, vem skall väl finansiera Wagners nya opera och få den uruppförd om ni ej stannar kvar i München som dess högste mecenat?

Ludwig Har Wagner skrivit en ny opera? Är "Mästersångarna" nu redan färdig?

Wagner Den blir färdig nästa år, min käre pojke. Vi behöver dig och Münchenoperan för dess premiär.
Ludwig Jag får väl stanna kvar som konung då.
Wagner Det är nog bäst för alla. Du skall se att Bismarck skonar Bayern för din skull. När Pfi och Pfo får silkesnöret efter kriget blir nog allting bättre.
Ludwig Mästare, ni avvisar er tillgivnaste lärjunge.
Wagner (ädel) Kung Ludwig, jag ber endast att min mästare förblir min mästare och ej ödmjucar sig för mig och gör sig till min lärjunge. Ni är en bättre man än jag, kung Ludwig. Ni förtjänar tronen. Jag förtjänar inte Tyskland.
Ludwig (till Cosima) Bra att ni är här och sköter väl om mästaren så att han kan få arbeta i fred.
Cosima Min man och jag skall aldrig svika Tysklands störste tonsättares sida i hans svåra värv.
Ludwig Som människa beklagar jag att jag ej får det underbara privilegiet att få dela er så andliga och idealiska gemenskap. Törnekronan blir min arvedel i stället. Om min mästare förskjuter mig som sin förtrogne livskamrat så får jag söka upp kusin Elisabeth av Österrike och be henne att få gifta mig med hennes syster prinsessan Sofia då i stället.
Wagner Det är ingen dum idé.
Cosima Det skulle öka ert anseende och popularitet.
Wagner Då skulle det bli lättare för er att finansiera mig och mina operor och det där festspelhuset som vi ofta talat om.
Ludwig Just det. Jag tackar er för era goda råd. Jag skall förbli konung men allenast för att tjäna er och konsten.
Wagner Ja, det låter bra.
(de omfamnar varandra alla tre i den hjärtligaste stämning.)
Ludwig Och hjärtliga gratulationer till er femtiotreårsdag!
Wagner Och flydde du från Bayern för att resa hit inkognito blott för att fira mig?
Ludwig Vad annars för, du oskattbare mästare! *(omfamnar honom särskilt.)*
Wagner Du är fortfarande blott en ung pojke men den käraste och vackraste jag har!
(omfamnar honom, medan han byter en menande blick med Cosima.)

Scen 4. Nikolsburg, juli 1966.

Bismarck Jaså, den bondfångaren är här! Vad vill han mig?
Kronprins Fredrik Han ber om fred för Bayern. Han är konung Ludwigs speciella sändebud.
Bismarck För den monarkens skull skall jag väl ta emot det krypet. Men han är ej värd så mycket som en loppa! Visa kräket in.
(Statsminister von Pfordten visas in. Han är ödmjuk och ömklig.)
 Herr statsminister Pfordten, vet ni att jag skulle kunna låta häkta er som krigsfånge för ert förräderi?
Pfordten Herr furst von Bismarck, jag är ensam skyldig till mitt Bayerns alla misstag. Straffa mig, men skona Bayern och min konung!
Bismarck Ert besynnerliga dubbelspel, herr statsminister, trotsar all beskrivning! Först förklarar ni, att varken motvilja mot Preussen eller sympati för Österrike leder er. Och sedan drar ni ut i krig mot Preussen helt på Österrikes sida! Vad är det för en befängd katolsk jesuitisk politik?
Pfordten Det hela var ett missförstånd.... Vi visste icke riktigt vad vi gjorde....
Bismarck Bayerns statsråd måste ha fått stora snurren när er konung vettigt nog tog avstånd från er österrikiska krigshysteri. Han ensam vågade att vara vettigt i ert

land, när han försökte hålla på en konsekvent neutralitet. Nu får han lida med sitt folk för era misstag, herr von Pfordten!

Pfordten Jag är alldeles förkrossad, som ni ser, och kan allenast be om nåd för Bayern och dess folk, men ej för mig.

Bismarck Med största nöd har jag avhållit konung Wilhelm från att få igenom sina annexionsbegär. När han ej fick det som han ville lyckades vår kronprins här med möda hindra gubben från att kasta sig ut genom fönstret. Ni har sluppit billigt undan med ert Bayern, herr von Pfordten! Era kor får fortsätta att baja där i fred och vara bayerska!

Pfordten Vi är er outhärligt tacksamma och tillgivna för er förbindlighet och nåd.

Bismarck Men lyd ett got och vänligt råd, von Pfordten. Försök inga konster mer med konung Ludvig. Han, som ni betraktar i ert statsråd som omöjlig, är den enda man i Bayern jag har någon alls respekt för. I det här förbålda kriget hade hela Bayern fel, och endast kungen hade rätt. Om ni förstått er mera på hans diplomatiska initiativ så hade det ej blivit krig alls mellan oss och Österrike. Dumheten regrade och segrade, och därför blevo samtliga förlorare. Jag hoppas, herr von Pfordten, att ni lär er något av den läxan.

Pfordten Ja, jag skall försöka.

Bismarck Spring nu hem igen till Bayern och försök att inte mera där ta era lekar så på allvar. Er regering där i Bayern är för Tyskland bara en loppcircus.

Pfordten Jag ber att få ödmjukast rekommendera mig och återvänder full av tacksamhet tillbaka till min nåderike konung med er generösa fred.

Bismarck Ja, far iväg, försvinn du bara, stackars fjant! (*Pfordten försvinner.*)

Kronprins Fredrik Vad tror ni, herr minister? Skall de katolikerna där längst i söder lära något av sitt nederlag?

Bismarck Nej, aldrig. Österrike är förstocket, och det komiska smått galna Bayern är förlorat. Det blir uppslukat av Tyskland inom detta sekel, medan Österrike ruttar långsamt snart ihjäl för att till slut disintegrera. Maktens absoluta centrum blir i framtiden Berlin, och varken München eller Wien skall erbjuda ens någon konkurrens.

Scen 5. Statsrådet i München.

Pfordten (ödmjuk och ömklig) Ers majestät, freden har blivit sluten.

Ludwig Och det utan er, herr von Pfordten. Vi nödgades sluta den bakom er rygg över huvudet på er, för ni bara schabblade, babblade och gjorde bort er hos Bismarck.

Pfordten Det bör alla veta, att greven von Bismarck är en mycket karsk omedgörlig och hänsynslös herre, som inte ens kungen av Preussen egentligen alls kan hantera.

Ludwig Den kungen av Preussen är gammal och gaggig. Om Bismarck ej fanns hade Preussen ej någonsin vållat problem för sin omvärld. Det hade då snubblat ihjäl sig på sitt eget helt sinnessjuka omöjliga kungahus.

Pfistermeister Ers majestät, tala ej nedvärderande om konung Wilhelm av Preussen. Ert eget hus är knappast friskare. Se blott på er stackars bror, som för ingenting visar nervösa symptom som tycks vara för livet.

Ludwig Herr statssekreterare von Pfistermeister, min bror Otto fick sin tillfälliga nervsvaghet endast av ert hederslösa omänskliga krig, som han tvingades delta i. Om han ej längre är fullt kapabel att arbeta är det ert eget fel som drog i gång detta krig som jag önskade avstyra. Krig resulterar allenast i att alla grymma män bara blir grymmare, medan de goda blir lidande kanske för livet, som Otto, min bror. Jag

belastar er båda med ansvaret för denna kris i hans ungdom, som borde ha fått vara ren och bekymmersfri.

Pfistermeister Ers majestät är ej själv riktigt klok när han ger andra skulden för det att hans bror blivit nervsvag.

Ludwig Ni hör då, min käre minister, själv till det parti som förfäktar att jag själv är sinnessjuk och som med flit sprider rykten därom?

Pfordten Nu drar ers majestät helt förhastade slutsatser. Von Pfistermeister uttrycker blott oron som finns för hans majestäts hälsa, när ni flyr till Schweiz utan vidare, vägrar emottaga väsentliga audienser och helt isolerar sig på Roseninsel i Starnbergsjön. Furst Hohenlohe och greve von Blome har uttryckt allenast sin fruktan för hans majestäts eventuellt förekommande själsliga störningar.

Ludwig Dra ni åt fanders, förbannade garderobsmumier! Ni gör mera skada än nytta med era förryckta idéer och spekulationer! Nu har ni förbrukat mitt tålmod! Wagner har rätt. Det var fel av mig att icke avskeda er redan för länge sedan!

Pfordten (till Pfistermeister) Det är den där Wagner igen.

Pfistermeister (till Pfordten) Wagner borde ha skjutits från början.

Ludwig Jag hör vad ni säger, förbannade viskare! Just så där lömskt har ni gått nu och viskat bakom mig i trettio månader! Felet med er är att ni ej har någon förståelse för vad geni är! Att Wagner har oturen att råka vara ett sådant har han själv mest ont av, men ni icke blundar blott för hans geni, men ni dessutom rentav förföljer den gudabenådade mannen! Det är medelmåttor som ni som får hela vår värld att stagnera! Ni är ena hopplösa trista perukstockar, som borde sättas i bur där de ostört kan babbla och käbbla i fred utan fara för någon, som korkskallar till papegojor! Åt fanders med er!

Pfordten Men ni kan inte avsätta oss utan vidare.

Ludwig Min allra nådigaste statsminister, uppriktigt beklagar jag av allt mitt hjärta att hela mitt folk och nationen framtvingar ert avsked på grund av det krig emot Preussen ni startade som nästan kostade Bayern dess krona och liv!

Pfistermeister Herr von Pfordten fick dock till stånd freden.

Ludwig Nej, till och med det gjorde han bara fiasko med! Freden blev avgjord herr Pfordten till trots mellan mig och herr Bismarck, och det kunde ske endast emedan ni, Pfistermeister, den gången ej fick vara med! Jag har räddat min krona och Bayern åt framtiden. Ni, Pfistermeister och Pfordten, tillhör det förflutna. Ajöss!

Pfordten Men ers nådigaste majestät...

Ludwig Inga men! Ni är båda två färdiga!

Pfistermeister Vi har blott fullgjort vår plikt.

Ludwig Det var er plikt att sköta om landet, ej att sprida rykten om Wagner och mig, att förfölja herr Wagner, att plåga Cosima von Bülow och att kasta landet in i ett förödande katastrofalt krig mot Preussen! Betrakta er ära och era karriärer som avslutade! Ni kan gå!

Pfordten Men herr Bismarck var dock såpass nådig....

Ludwig Kan ni inte förstå? Ni har båda fått sparken! (*sparkar ut Pfordten först och Pfistermeister sedan.*)

Så där ja! Nu äntligen kan Wagner komma tillbaka! Samtidigt blir urpremiären på "Mästersångarna i Nürnberg" min bröllopsdag!

Scen 6.

En borgare till en annan Kungen har skjutit upp sin bröllopsdag igen.

Den andra borgaren Varför det då?

Första borgaren Ja, vad tror du? Varför skjuter man egentligen upp sin bröllopsdag?

Andra borgaren Emedan man inte vill gifta sig.

Borgare 1 Just det!

Borgare 2 Det har gått så underliga historier om det förhållandet. Är det sant att kungen kallar henne Elsa och sig själv Henrik?

1 Jo. Han kunde bara tänka sig ett förhållande om det var som i "Lohengrin".

2 Vad tyckte prinsessan Sofia om det?

1 Hon tjusades av honom först, men hon lär ha insett nu att kungen egentligen bara har känslor för Wagner.

2 Wagner har förhäxat honom.

1 För gott.

2 Vad säger kejsarinnan Elisabeth? Det är ju hennes lillasyster det handlar om.

1 Hon är tvärarg och säger att hon aldrig skall förlåta kungen om han lämnar prinsessan Sofia i sticket.

2 Och de hertigligena föräldrarna?

1 Kungens namn är visst redan förbjudet att nämnas i deras hus.

2 Ingen tror alltså på äktenskapet.

1 Allra minst prinsessan Sofia, som bara gråter.

2 Det är bara skandalen som fattas.

1 Den kommer väl.

en tidningspojke Extra! Extra! Kungen bryter förlovningen! Extra! Extra!

2 Vad är detta?

1 Skandalen.

2 Min unge vän, vad är det som har hänt?

pojken Prinsessan fick ett brev från kungen som sade, att hennes föräldrar önskade att förlovningen skulle upplösas och att kungen inte hade någonting emot det.

1 Vad svarade hon?

pojken Hon svimmade. (*fortsätter vidare*) Extra! Extra!

2 Kungen älskade henne alltså inte.

1 Nej. Han älskar bara Wagner.

2 Det blir operapremiär i stället.

1 Ja. Den Wagner slipper nog dessvärre Tyskland aldrig.

Scen 7. München, sommaren 1868.

Hans von Bülow Någon post idag?

En tjänare Ett brev till frun.

Bülow Hon är ej hemma. Eftersom det är till henne rör det mig. Vem är det från?

Tjänaren Från Richard Wagner.

Bülow Då är det väl bara några nya reflektioner om hans "Mästersångarna i Nürnberg". Hela München lever blott på dem nu efter den så strålande premiären, och den käre hjälten-komponisten säger väl vad han har lärt sig därav. Säkert är det också några rader riktade till mig. Det brukar det ju vara. Jag tar hand om det.

Tjänaren Maestro, om jag var i era kläder skulle jag ej öppna det.

Bülow Och varför inte det, om jag får fråga? Jag och min gemål har inga hemligheter för varandra. Vi är ett i anden som i köttet.

Tjänaren Herre, jag har varnat er.

Bülow Jag tackar inte för din varning. (*öppnar det kärvt med en utmanande blick mot tjänaren, som avlägsnar sig. Hans von Bülow sätter sig och läser brevet tyst. Tystnaden blir mördande.*)

Är då detta allt jag levat för? Är jag en sådan narr att jag är gjord till hanrej av mitt levebröd musiken? Är musiken då vår mänsklighets mest infernaliska bedragare? Är detta Franz Liszts dotter, som jag gifte mig av kärlek med för tio år sen? Lyckan hånar mig rakt upp i ansiktet som mitt livs uslaste bedragare, förrädare

och mördare! (*reser sig, skakad, med brevet i handen*) O Wagner! Detta är en fulare manöver än att sätta kniven i min rygg! Och jag som gav dig allt för din musik! Du tackade med att i lönnedom ta min fru ifrån mig! Cosima! Vad är det för gemena lögner du serverat mig i fem år av bedrägerier? Vad var allt ditt prat om Wagners andliga gemenskap? Bara lögner för att hela tiden dölja att du var hans hora! Wagner, detta kräver blod! Det måste bli duell på liv och död! Förbannade och usle skitstövel, gemena kräk och låge horbock, usling, skändare och djävulske reptil! (*brister ut i förtvölrad gråt*) Och Cosima! Du är ju som hans dotter! Tjugofyra år är åldersskillnaden! Hur gjorde han? Våldtog han dig? Var det med listig övertalning? Ja, det var ett svek så listigt att han lurade dig till att dölja det för mig i det oändliga! Franz Liszt, du gamle horkarl och förförare, hon är din dotter, lika karaktärlös, tom och ytlig som du själv, labil som vatten, falsk, inkonsekvent och utan någon disciplin! Varenda himlastormande romantiker i denna värld bör då förbjudas att ge liv åt barn till världen, ty de barnen blir då bara avgrunder av falskhet! (*begraver huvudet i händerna*)

Detta hade aldrig hänt om ej kung Ludwig givit Wagner svängrum. Allt är den monarkens fel. Han förde dem tillsammans, tog dem båda under sina vingars skydd och lät dem para sig i säkerhetens fullkomliga trygghet i ett fult odrägligt trask av övermodets låghet! Ludwig, detta skall du få umgälla! (*går rasande ut*)

Scen 8.

Ludwig Vem söker mig?

tjänare Herr hovkapellmästaren Hans von Bülow.

Ludwig Han är en god vän till mig och till Wagner. Jag ser honom gärna. Släpp in honom bara. (*tjänaren går och visar in Hans von Bülow.*)

Min vän, vad förskaffar mig en sådan ära? Och vad kan jag göra för er? Är det löneförhöjning ni önskar, så säg bara till.

Bülow Jag begär ingenting för mig själv. Jag vill bara ha upprättelse för min hustru.

Ludwig Cosima von Bülow? Vad har då hänt henne? Vem som än har gjort henne något skall straffas!

Bülow (*skakar brevet framför sig*) Förövaren är det som har skrivit detta avslöjande brev! (*räcker brevet åt Ludwig*)

Ludwig (*läser det allvarligt. Det följer en tystnad. Sedan:*) Var är de nu?

Bülow De har rest till Italien! Tillsammans!

Ludwig (*deltagande*) Min käre Bülow, vad tänker ni göra?

Bülow Jag kräver min hustru tillbaka! Av er!

Ludwig Är jag då ansvarig för henne?

Bülow Ni var det som förde dem samman!

Ludwig Min gode Bülow, ni misstar er.

Bülow Hur länge har ni känt till deras köttsliga umgänge? Ett år? Tre år? Kanske fem?

Ludwig Hans von Bülow, jag ber er, besinna er. Jag har ej anat att de var tillsammans mer än ideellt.

Bülow Ideellt! Jo jag tackar! De pussas och knullas men blott ideellt! Därför är det tillåtet och kyskt! Er romantiska idealism skänker rättfärdighet åt vad nedrighet, barnskändning, perversitet och grym nesa som helst! För att Wagner är Wagner är allt honom tillåtet, till och med att stjäla hustrun från hans bästa vän fastän gubben är dubbelt så gammal som barnet! Jag kallar det barnskändning, prostitution, perverst barnaröv, våldtäkt och kriminell omoral, självsvåldig ansvarslöshet och omänsklighet! Är ni så blind och naiv, konung Ludwig, att ni sett Cosima och djävulen leva tillsammans och trott att de ej kopulerar?

Ludwig Min gode von Bülow, jag ber er att välja mer skonsamma ord.

Bülow Mera skonsamma ord! Skall ni sopa det in under mattan nu också? Skall sanningen sväljas? Tål ni icke höra den? Trodde ni kanske att Wagner blott älskade er? Det tror alla som umgås med honom! Men han älskar en enda varelse i denna värld, och den varelsen, det kreaturet och vidundret, det oerhördaste monstret av omänsklighet, är han själv! Han föraktar er, konung, och har bara utnyttjat er för att få sina pengar och all sin berömmelse för sina svulstiga fåfänga operor, liksom han odlat sin vänskap med mig för att blott stjäla hustrun ifrån mig och trampa mig ner i hanrejarnas helvetes vanära och det för evigt! Ni har endast givit herr Wagner tillfälle och möjlighet till att begå sitt livs fräckaste skändlighet! Det är det enda ni har givit honom! Och det har han inte ens tackat för! Han har blott tagit betalt för er gåva och gått med den och med betalningen!

Ludwig (skakad) Herr Hans von Bülow, vi är båda drabbade....

Bülow Men ni är ansvarig! Ni gav den ormen hans välmåga, övermod, makt och berusning! Jag fritar mig från all delaktighet i hans odrägliga falskspel men håller er ansvarig, ty ni allena gav honom fritt spelrum! Ni gav den förbannade nidingen makt till att trampa ner vänner och välgörare! Jag förbannar er som jag förbannar den djävulen Wagner! (*går rasande därifrån*)

Ludwig (chockad) De talade bara om andlig gemenskap. Den vackra och stolta Cosima höll styvt på att de bara umgicks platoniskt, och jag trodde gärna det bästa om Wagner. O mästare, det är blott mig du har givit en dödsstöt, mig och mina heligaste ideal! I det längsta så trodde jag att du var värdig de skönhets gudomlighets ideal som du uppträdde såsom förvaltare av, men nu har du själv fläckt dem som ingen annan. Du är blott en tarvlig förförare av minderåriga flickor. Men om du förfört denna dotter av Liszt är det mig du har skändat därmed. Du har icke bedragit von Bülow, men du har bedragit din konung, din trognaste lärjunge, den som du själv allra djupast förfört, ditt mest sårbara och mest beroende offer! Och som Hans von Bülow själv säger, så är jag själv i min så godtrogna naivitet ensam ansvarig för denna min egen själsliga och känslomässiga våldtäkt. Mitt hjärta har skändats av den som jag älskade, och det är mitt eget fel!

Ve mig, nu och för evigt!

Akt IV Scen 1.

1-e borgaren God morgon, herr Bauer!

2-e borgaren God morgon, herr Schmidt!

1 Nå, vi blev av med den där preussaren Wagner till slut.

2 Men i stället har vi den där preussaren von Hohenlohe

1 Han är i alla fall liberalare än gamle von Pfordten.

2 Ändå var det synd att Pfordten och Pfistermeister till slut måste gå. De var åtminstone eniga med hela landet mot Preussen.

1 Men de förde landet till det förödande kriget mot Preussen.

2 Ändå gjorde de alldeles rätt. Vi är katoliker och Österrikes brödrafolk och har mer gemensamt med Österrike och Schweiz än med Preussen, medan Preussen är farligt och bara eftersträvar diktatorisk makt över alla tysktalande länder. Där har vi den största faran i framtiden för alla tyska länders öde.

1 Kungen lär inte avstyra den.

2 Nej, han har ju blivit fnoskig.

1 Är det sant att han ordnat privata hästmaratonlopp på slottet bakom stängda portar och inbillat sig rida till Innsbruck när han bara ridit runt, runt?

2 Det berättas åtskilligt om honom nu för tiden. Jag vägrar tro sådana saker om honom.

1 Dock lär han ha avbrutit loppet i mitten och tagit en rast med anledning av att de uppnått gränsstationen till Österrike.

2 Ja, jag vet. Men det är inte det underligaste som berättas om honom numera.

1 Hans bror Otto är ju fullständigt otillräknelig ibland, och det går ju sinnessjukdom i släkten.

2 Vilken kunglig eller kejserlig familj är inte drabbad av antingen det eller blödarsjuka? Av de två skulle jag föredra sinnessjukdom, ty den har ändå en viss gudomlig mystik omkring sig.

1 Men vad är det underligaste som du hört om kungen?

2 Det vill jag inte gå in på. Men hans statsråd saknar numera Wagner, ty Lolus kostade inte så mycket pengar som alla kungens nya slottsprojekt och parkanläggningar gör. På sitt rokokoslott ämnar han anlägga en Blå Grotta, som den på Capri, en artificiell Venusgrotta med illumination och heltäckande klippväggsmålningar.

1 Han är inte klok.

2 Nej, han har blivit omtöcknad.

1 Men vad är det underligaste som du hört om honom?

2 Det underligaste som jag hört om honom är bara rykten men av sådant slag att man bara inte kan hitta på dem. De kommer dessutom från bergsfolket, var han är som allra populärast.

1 Låt höra!

2 Nej, jag vill ej öka lasten av rykten som redan gjort honom alldeles för mycket skada....

Scen 2. En alpslutning.

En bonddräng ligger på ängen och sover. Ludwig kommer förbi i jaktdräkt.
Han stannar på avstånd och betraktar den sovande.

Ludwig En naturlig man, helt ofördärvad, käck och rask och skön dessutom. Jag har aldrig kunnat tåla fula människor. Jag kom i gräl med Wagner för att huvudrollen i hans "Mästersångare" fick sjungas av en ful och gammal man. Jag bytte ut den gubben till den unge granne Heinrich Vogl, som gjorde rollen mycket bättre. Men den ofelbare Wagner, den förhårdade omoralisten, kunde ej förlåta mig. Nu är de dagarna förbi, och Wagner, hjälten i min värld, har slagit sönder alla ideal och värden i densamma. Jag är ensam, utsatt för min egen kluvenhet och mina outlösta drifters krav på våldsamt utlopp. Men som konung måste jag forcera fast ett lock på min naturs vulkan. Men denne gosse är det inget fel på. (*går fram och sätter sig bredvid den sovande.*)

Han är så oförstörd, bekymmerslös och sorgfri som en sven. Och han har skönhet, just det slag av skönhet som jag alltid dyrkat, levat för och eftersträvat.

(*lägger sig bredvid drängen*)

Det är oemotståndligt. (*kysser drängen på munnen. Drängen vaknar.*)

Det är bara jag. Var ej förskräckt. Ni låg så skön och oskuldsfull i gräset.

drängen (sätter sig upp) Vem är bara jag? Men Herre Gud! Ers majestät! Det är ju ni!

Ludwig Var inte rädd för mig. Jag vill dig bara väl. Låt bara mig få njuta någon stund av litet sällskap. Jag behöver det. Seså. Lägg dig här bredvid mig en stund och låt oss lyssna på naturens tystnads eviga och renaste musik.

drängen Ers majestät, jag vill ej bli en anledning till rykten.

Ludwig (omfamnar honom lidelsefullt) Ingen ser oss här. Var inte rädd för mig. Jag är blott en förtvivlad själ, hemsökt, förslavad, våldtagen och gjord beroende av Wagner, som därefter övergivit och förskjutit mig i detta miserabla tillstånd. Ja, jag är fördärvad och för evigt, men det är ej mitt fel. Jag kan icke älska någon kvinna. Jag

kan endast skrämma dem och fläcka mig med andra vilseledda och olyckliga förförda män. (*drängen rusar upp och flyr*)

Jag tycks då även ha förmågan nu att skrämma män på flykten. Alltså återstår det endast drömmar och fantomer i den majestätiska totala ensamheten. Ack, vad jag har fallit! Jag är svag! Jag föll på nytt för denne dräng och tog för givet att han skulle ömt besvara mina vilseförda känslor. Ännu en som har förrått mig och bedragit mig! Är jag då så pervers, att det blott återstår för mig masturbationer? Nej, jag får ej ge upp kampen. Rasa i mitt hjärta, alla ni förtvivlans stormar, men slå fåfängt er ihjäl mot kunglighetens oförsonligt hårda klippkust! Aldrig mer skall jag ge efter för en sinnlig frestelse! Jag må bli galen och försvinna i min egen fantasivärld av mitt skönhetsideals försvunna illusioner, men jag må ej någonsin igen ge efter för vulgär och Wagnersk låghet. Brist, o hjärta, men låt mig få hålla själen ren!
(*flyr från stället.*)

Scen 3. München, våren 1870.

Bismarck Herrar Lutz och Hohenlohe, vi är illa tvungna nu att lyckas i vårt värv.

Hohenlohe Jag vet. Vi måste därför prata genom saken innan ni får träffa kungen.

Bismarck Endast han kan skaffa tyskarna ett kejsardöme. Går han mot oss är det ej någon idé att vi går emot Frankrike.

Lutz Jag ber er, mina herrar: låt oss sitta ner. (*de sätter sig runt ett bord.*)

Bismarck Baron von Lutz, ni har nu länge varit med i konungens regering. Hur bedömer ni det aktuella läget?

Lutz Hela hovet är för Preussen utom Ludwig. Folket är mot Preussen, men det kan manipuleras i vår riktning. Kungen är den enda svaga punkten. Risken är att han ej någonsin ger efter för ett preussiskt kejsardöme.

Bismarck Och furst Hohenlohe?

Hohenlohe Jag är avskedad som statsminister för att jag pläderade för Preussens och ett enat Tysklands kejsardömes sak. Jag fick allt folket mot mig. Bayern hatar Preussen. Det är blott att konstatera.

Bismarck Ändå tror ni det finns hopp?

Hohenlohe Kung Ludwig har en egenhet att alltid vara emot strömmen. Han var först i Bayern att plädera för ett enat Tysklands sak, han lät införa preussisk milis, han har alltid respekterat er, herr kansler, och fastän han går emot sin hela kungliga familj och deras ivranden för Preussens sak, så hyllar han samtidigt fortfarande tanken på ett enat Tyskland. Och en sak är säker: han har inga band med Österrike mer, allt sedan hans förlovning gick åt skogen och hans trolovades syster, kejsarinnan, hans kusin Elisabeth, bröt all kontakt med honom.

Bismarck Jag har uppmärksamt följt med den unge Ludwigs bana och är lika övertygad denna dag som jag var ifrån början att han har en bättre hjärna och kan sköta Bayerns angelägenheter bättre än hans samtliga ministrar även om de är tillsammans, kanske till och med just då i synnerhet. Men konung Ludwig har en svaghet. Han är fåfäng som monark. Han tror sig vara absolut. Han är otroligt svag för allt som har att göra med hans ställning, namnet Wittelsbach, hans kungatron och makten som han tror sig äga med gudomlig rätt. Jag föreslår med denna hans Akhilleshäla i sikte denna strategi. Han förespeglas möjligheten att få bära kejsartiteln. Jag tror att han skall gå på den bluffen. Den är inte långsökt. Wittelsbach och Hohenzollern är precis jämbördiga, och Bayern är den största staten i lapptäcket Tyskland efter Preussen. Det är ingen självklarhet att Hohenzollern skulle bli det kejsarliga huset, och det tror jag Ludwig skulle vara först att påpeka. Jag föreslår att Ludwig lockas med i kriget mot Napoleon den tredje med en möjlig kejsartitel som lockbete.

Lutz Ni omnämnde Ludwigs kungliga fåfänga. Likväl har han flera gånger hotat abdikera, och det gör han troligen igen så fort det franska kriget börjat. Han vill inte vara med om något krig mot någon, då det är det värsta som han vet. Och han är nyckfull nog att kunna säga nej i sista ögonblicket till mobiliseringen om han så har sagt ja och det entusiastiskt dessförinnan.

Hohenlohe Frankrikes Napoleon den lille har själv öppet och uppgivet konstaterat att kung Ludwig är labilare än vatten.

Lutz Han kan när som helst gå in i en allians med Frankrike och Österrike mot oss för att bryta den igen följande dag.

Bismarck Jag tror ändå vi kan få honom med oss. Han är allt ännu förtrollad av den där taskspelaren herr Wagner och hängiven Stor-Tysklands föreningstankes ideal. Men vi får ej ta några risker. Och jag ser som den allvarligaste risken att han efter kriget och föreningsverket och det tyska kejsardömet etablering sedan drar sig ur och börjar bråka. Allt tror jag kan klaras utom detta.

Hohenlohe Just med tanke på hans envishet och eventuella motstånd har jag bjudit hit en lärd person som kan erbjuda lösningen på det eventuella yttersta problemet.

Lutz Var är han? Vem är det?

Hohenlohe Han står utanför och väntar.

Bismarck Visa in honom, för sjutton gubbar!

Hohenlohe (*stiger upp och öppnar en kabinetsdörr*) Varsågod, herr doktor, och stig in!

Doktor von Gudden (*stiger in*) Jag tackar.

Hohenlohe Får jag för er presentera för er herr von Gudden, läkare, expert på själssjukdomar, med ett synnerligt intresse för ärftliga sådana, som ju finns i exempelvis just huset Wittelsbach.

Lutz Sitt ner, herr doktor Gudden.

Bismarck Vad har ni att komma med?

Gudden Jag kan blott som expert ge diagnoser och rekommendera erforderliga åtgärder.

Hohenlohe Vad har ni för en diagnos att ställa på exempelvis de båda bröderna av huset Wittelsbach, kung Ludwig och hans broder Otto?

Gudden De har båda ärvt markanta anlag för den sinnessjukdom som går i den släkten.

Hohenlohe Och hur yttrar dessa anlag sig?

Gudden Det första är en överkänslighet som vederbörande själv njuter masochistiskt av och därför odlar och blir ständigt mer beroende av, som av ett narkotiskt gift. Han hetsar upp sig, hänger sig åt känslomässiga utsvävningar och sjukligt stegrad fantasi och flyr från verkligheten och från all normal kontakt med människor. Allt detta lider konung Ludwig av i ständigt tilltagande grad, som hela Bayern åser med förvåning och förskräckelse; men brodern Otto är det ännu längre gånget med. Kung Ludwig kan trots allt fortfarande särskilja fantasi och verklighet, men brodern Otto saknar den kapaciteten. Han upplever allting ensidigt fullständigt subjektivt och kan ej bringas till att få någon distans till något.

Lutz Ludwig har ju hotat abdikera då och då till förmån för sin broder.

Gudden Om så sker kan brodern utan vidare då omyndigförklaras.

Hohenlohe Därmed skulle kronan gå till deras fader Luitpold, som helt är avhängig det preussiska partiet.

Bismarck Alltså skulle Ludwig aldrig abdikera. Men, herr doktor Gudden, om det skulle bli nödvändigt, kan då Ludwig tvingas abdikera genom omyndigförklaring för manifesterad sinnessjukdom?

Gudden Ludwig har en fastare integritet än Otto. Båda lider av den typiskt bayerska katolska känsligheten, denna fallenhet för svärmeri och oförnuftig romantik, som lätt går till excesser, som kan bli helt permanenta och urarta till ren sinnessjukdom, storhetsvansinne exempelvis. Det är en svaghet som de flesta

religiösa människor lider av, och just den religiösa känslan är ej något annat än ett sinnessjukdomsanlag och symptom. En sådan människa är svag. Jag skulle vilja ge en sådan mänska epitetet 'undermänniska' i motsats till oss mer förnuftiga kallsinniga behärskade och vetenskapliga nordtyska protestanter, som ej någonsin ger efter för irrationalitet. Med tiden tror jag att vårt mänskosläkte kommer att befrias från all sjuklig känslomässighet och religiositet, och makten kommer att i stället manövreras av rejäla övermänniskor, som bara tänker rationellt och vetenskapligt. Sådana som Ludwig och hans broder blir helt överflödiga i framtiden. Den mänskotypen blir till avskräde åt sinnessjukhusen, var de nog lämpligen med tiden skonsamt bör avlivas.

Hohenlohe Antag att vi inleder vårt krig mot väst och att vi lyckas få vår konung med oss.

Gudden Kommer ni så långt så kan ej något sedan stoppa er. Få med prins Otto ut i kriget, och han blir en färdig man. Hans känsliga natur skall icke tåla kriget, och han kommer hem direkt till hospitalet, var han inhyses på livstid.

Hohenlohe (till Bismarck) Det är väl en rätt så säker diagnos, herr kansler?

Bismarck Doktor Gudden, ni är faktiskt ganska övertygande. Med er som säkerhet bakom kulisserna så tror jag alla risker är eliminerade.

Gudden Det tror jag också. Jag kan alltid väl ta hand om konung Ludwig om det skulle bli nödvändigt.

Bismarck Då tror jag att vi är klara. Nästa steg blir nu att övertala Ludwig för vårt krig och för vårt kejsardömes ärorika födelse.

(*de bryter upp.*)

Scen 4. Ludwig och Otto skriker förbi i en öppen triumfvagn under folkets hänfödda jubel. Flaggor och yra.

Ludwig Vad tycker du om detta jubel, Otto? Klingar det ej falskt och hest som franska skräckrevolutionen med dess orgier av blodbad? Det är kriget som de hyllar, icke oss. De hyllar döden och den politik som grymt skall mörda alla deras bästa söner. För det tyska kejsardömet offras Frankrike, och vi får vara glada om vi får behålla Bayern och dess krona. Det är därför som jag skickar dig till fronten. Bismarck sade mig att Wittelsbach var lika goda kejsarämnena som uppkomlingarna Hohenzollern. Vi har ändå givit Tyskland flera kejsare i det förflutna, medan Hohenzollern ej har någonting att skryta med. För att vi ej skall köras över får du följa med i kriget och bevaka Wittelsbachs intressen. Alla vet att gamle konung Wilhelm är en fjant, och sonen kronprins Fredrik en förödande pedant, och att järnkanslern har förakt för bägge medan han uppskattar och har stor respekt för mig. Om jag när eländet är över sedan abdikerar blir du kanske kejsare av Tyskland. Otto, säg, vad tycker du om det?

Otto Men varför skulle du då abdikera?

Ludwig Se och hör på detta ytliga vulgära lättsinniga pack! De vet ej vad de hurrar för, de anar ej att Bayerns suveränitet måhända redan är förlorad, men de skriker alldeles besinningslöst och hurrar alldeles hysteriskt, bara för att överheten tillsagt dem att göra det. Och vem är överheten? Jo, det är det avskyvärda etablissemanget, våra släktingar, vår mor från Preussen och varenda medlem av det preussiska partiet. Det är bara de förledda, de förförda och betalda som här går och jublar denna dag. De kloka, riktiga besinningsfulla människorna är hemma nu och sörjer, ty de anar vad som väntar dem. Den här feststämningen och maskeraden, karnevalen, yran och odrägligt falska glädjen är blott grälla och groteska onaturliga kulisser, korrumperade bestuckna hejarklackar, som får mer betalt ju mer av massorna de lyckas att förföra; och jag är så led vid detta gyckelspel som vid all den

publik som bara går till min teater för att synas själva. Jag har gett dem Wagner, Shakespeare, Aiskhylos, Racine och Schiller, men de ger mig bara kriget. Jag är äcklad av min roll så att jag skulle kunna träda fram på scenen för allt folket bara för att spy på dem och det ordentligt.

Otto Det blir lugnare och bättre när det franska kriget är förbi.

Ludwig Det tror jag inte. Enligt min erfarenhet blir aldrig något bättre, bara sämre hela tiden. Livet är en utförsbacke ner i avgrunden av dekadens, förruttnelse och sorg och död, och vi inför den här hysteriskt optimistiska folkhopens glada larm har ännu ett helt krig framför oss med allt vad detta innebär av blod och död och elände därefter i decennier.

Otto Ändå ser jag ingen anledning för dig att abdikera.

Ludwig Då, min broder, är du lycklig, ty då ser du inte vad jag ser.

Otto Jag tror dock kriget har de bästa förutsättningar att kunna sluta lyckligt.

Ludwig Tror du det? Jag föredrar att vara skeptisk, då det återstår att se.

Scen 5.

Lutz Ers majestät, jag ber om att få gratulera. Tyska kejsardömet är ett faktum i Versailles, vårt Tyskland är nu gjutet samman till en oupplöslig enhet, och man väntar blott på er. Ni måste till Versailles och ge ert insegel på tyska statsförbundets enhet, och ni måste delta i framskapandet av Tyskland. Alla Tysklands furstar är tillstädes utom ni, och Bismarck säger om er: "Det är blott tack vare konung Ludwig som vi lyckats genomföra detta." Om ni ger ert ord blir Wilhelm kejsare, men ni kan ännu säga nej och vägra giva Preussen överhöghet över Bayern.

Ludwig Tack, baron von Lutz. Jag väntar på min bror och hans rapport.

Lutz Han borde komma när som helst.

Ludwig Jag vet att han har kommit hem idag. Men varför visar han sig inte?

Lutz Jag vet också att han kommer med de viktigaste angelägenheter till er. Han har mycket att berätta och att vidarebefordra från vårt Tysklands skapare von Bismarck.

Ludwig Kommer han med kejsartiteln åt mig?

Lutz Kanske. Se! Här kommer han!

(Otto gör entré. Han är inte längre en människa.)

Ludwig Otto! *(går fram och omsluter honom i sina armar.)* Hur är det med dig?

Otto Kriget....

Ludwig Vad har kriget gjort med dig?

Otto Jag kunde aldrig sova.... Kriget.... Jag kan inte minnas någonting.... Jag kan ej längre sova.... Vem är ni.... Jag känner ej igen er.... Har vi träffats någon gång? Jag skulle säga något viktigt till kung Ludwig.... *(ropar)* Kung Ludwig! Den tyrannen tycks ej vara hemma.... Han har vållat alltför många unga bayrars och tyskars död för att mer våga visa sig offentligt.... Kriget.... *(vinglar omkring och talar oredigt.)*

Ludwig Nej!

Lutz Han verkar vara något överansträngd. Han blir säkert bra om han får vila upp sig några dagar....

Ludwig Nej!

Otto (som förut) Kriget.... Jag såg bara blod.... Jag hörde bara skrik och bomber och såg bara blod.... Fransmännen dog som flugor.... Tyskarna och bayrarna dog också överallt som flugor.... Blott maskingevärseld, slaktande och blödande och stympande och bombande och död, död överallt! Jag kunde ej stå ut! Jag kunde inte leva längre inför detta meningslösa dödande! Aaaaaaaaaah! *(får ett hysteriskt anfall och börjar skrika besinningslöst.)*

Lutz (rusar ut) Herr doktor Gudden!

Ludwig Jag förstår att detta är min lön för att jag deltog i ett gudlöst krig. Förbannad vare jag för detta ohyggliga brott mot mänskligheten! (*döljer ansiktet i händerna.*)

(*Lutz inträder med doktor Gudden och annan vårdpersonal.*)

Gudden (inspekterar Otto) Det är hög tid att den här personen avlägsnas från andra människors närhet. (*vårdarna tar hand om den alltjämt vrålände Otto.*)

Ludwig Vem är ni?

Gudden Von Gudden, till er tjänst, ers majestät, som läkare och specialist på själssjukdomar.

Ludwig Jag tycker inte om er.

Gudden Er antipati för mig är inte rationell. Vi båda känner ju ej ens varandra.

Ludwig Doktor Gudden, jag tror redan att jag känner er tillräckligt och vill knappast lära känna er än närmare. (*går*)

Lutz Vad gick det åt honom?

Gudden Ett symptom. Vi lär nog snart få känna flera.

Lutz Kom, herr doktor Gudden. Vi har en patient att undersöka närmare, en kunglig sådan, som måhända blott blir en förstudie till en långt besvärligare och än mera kungligt fall.... (*de går*)

Scen 6. Versailles, januari 1871.

Bismarck Nå, kommer inte pojken? Det är bara han som fattas här av alla Tysklands furstar och monarker, och vi har en kejsare att utse!

Hohenlohe Herr von Bismarck, konung Ludvig kommer inte.

Bismarck Men vad säger då den egensinnige? Kan han ej få sin tumme ut ur röven? Säger han då varken ja eller nej?

Hohenlohe Han har fullständigt isolerat sig och går ej mer för någon att få tag på.

Bismarck Är han sjuk?

Hohenlohe Han skyller på migrän, men det är blott en undanflykt. Han vill ej träffa någon mer alltsedan han fick hem sin broder.

Bismarck Och vad hände vid hans broders hemkomst?

Hohenlohe Brodern var totalt oigenkännlig genom sin mentalsjukdom, som nu har brutit ut på allvar. Han har hållits inspärrad alltsedan dess och inte blivit bättre.

Bismarck Jag förstår. Då får vi klara oss förutan huset Wittelsbach. Kung Ludvig lägger då åtminstone ej hinder i vår väg. Må han regera ostört i sin isolering lika länge som han lämnar oss i fred och ej går emot Hohenzollern. Men jag antar att de grillar som han alltid odlat en dag även kräver ut sin följd av konungens förstånd. Han har min sympati, och han får vara glad så länge han har sina illusioner, ty de räddar honom kanske från att inse att han inte längre spelar någon roll i denna kejsarliga föreställning.

Nu går vi till kröningen av kejsaren av Hohenzollern!

Akt V Scen 1. Possenhofen vid Starnbergsjön.

Elisabeth Är du bekant med ryktena som cirkulerar om dig?

Ludwig Inte något av dem talar falskt.

Elisabeth Du struntar alltså i vad världen tänker om dig?

Ludwig Världen är ej min värld. Min värld är en annan, och blott den är vad jag lever för och bryr mig om.

Elisabeth Du menar alla dina underbara slott och deras hemligheter.

Ludwig Jag har bara börjat bygga dem. Det fjärde, Falkenstein, skall överträffa alla de tre föregående.

Elisabeth Ej någonting kan överträffa romantiken i Neuschwanstein eller prakten i det underbara Herrenchiemsee.

Ludwig Alltså finns det en som tycker om dem utom jag.

Elisabeth Men du gör dig bankrutt med dina utgifter för dem.

Ludwig Det struntar jag fullständigt i. Så länge det finns pengar brukar jag dem till att skapa. Om jag ej får bygga vidare så kan jag icke leva.

Elisabeth Du har avsevärt förändrats efter brytningen med Wagner.

Ludwig Var så vänlig och nämn ej det namnet.

Elisabeth Du har ändå varit i Bayreuth.

Ludwig Jag har ju själv betalat för teatern och för komponistens villa. Jag betraktade det som min plikt att hedra världspremiären på tetralogin om Ringen med min närvaro inkognito.

Elisabeth Hur var det?

Ludwig Outhärdligt. Alla preussarna var där. Den fånige idioten Wilhelm flinade åt hela världen med sin färska kejsartitel, kronprinsen den odräglige Fredrik, det var bara preusseri från början och till slut, en preussisk föreställning av tomt skryt och prakt där huvudrollen spelades av Wagner, främst bland preussare, den odrägligaste av alla. Jag vill aldrig mera veta av musik. Jag tål ej höra den. Jag tål ej se ett öppet piano.

Elisabeth Ja, jag hörde att du lämnade Bayreuth så fort du kommit dit.

Ludwig Jag såg en föreställning eller två. Det var för mycket. Nibelungenringen komponerades på min beställning och är helt tillägnat mig, men det är inte bara mig som Wagner har förfört. Han är allt Tysklands ledare, förförare och korrumperare. Han innebär den andliga kollapsen för all tysk kultur.

Elisabeth Det tycker vi i Wien också. Du skulle ha ställt upp för oss, som var dina lojala vänner, och helt nonchalerat Preussen konsekvent.

Ludwig Jag ville aldrig något krig. Blott därför flydde jag när Bayern krigade med Österrike emot Preussen.

Elisabeth Men du lät ditt land befläckas av det tyska kriget emot Frankrike.

Ludwig Jag vet. Det är min levnads största skuld och brott. Jag lät mig övertalas och förföras av den gamle kloke räven Bismarck. Han är ende hederlige karlen i det landet. När hans dagar är förbi så är det även ute med det tyska kejsardömet. Endast han som nordtysk är ej destruktiv.

Elisabeth Om ändå han på samma måde respekterade dig som du honom.

Ludwig Gör han inte det då?

Elisabeth Han arbetar ständigt på det fullständiga införlivandet av Bayern i det helt maktsjuka Preussen.

Ludwig Är du säker?

Elisabeth Wagner är hans man liksom baron von Lutz och greve Hohenlohe. Och din onkel Luitpold ämnar efterträda dig alltmedan du än lever.

Ludwig Menar du att preussarna metodiskt förbereder min avsättning?

Elisabeth Ja. Din farbror Luitpold, Bismarcks främsta stöd i Bayern, är den främsta intressenten i en sådan kupp.

Ludwig Han kan ej köra över min bror Otto.

Elisabeth Otto är oduglig. Han blir konung efter dig, men onkel Luitpold blir regenten. Ack, kusin, du stackars Ludwig, varför har du aldrig skaffat dig familj och barn?

Ludwig Jag kunde aldrig älska din ospirituella syster. Jag var enbart glad åt att få slippa henne, men jag blev bedrövad intill döden när till följd av den förlovningens upplösning du ej mera ville träffa mig. Kan du förlåta mig att jag försakade din syster?

Elisabeth Nej, det kan jag aldrig. Ty blott det kunde ha räddat dig från Wagner och måhända därigenom räddat Bayern och vårt Österrike. Wagner är, som du själv säger, den ohyggliga förförelsen som drabbat hela Tyskland, och jag fruktar att med tiden detta övermod, som genom Wagner har besjälat hela Tyskland, kommer att betyda slutet för allt tyskt i världen och i synnerhet för alla tyska monarkier.

Ludwig Varför tror du det?

Elisabeth Vad är det enda som det galna Preussen stöder all sin ambition och makt på? Jo, att alla tyskar skall stå eniga mot alla yttre fiender. Det kommer småningom att leda till ett tyskt vansinnigt krig mot hela världen och som för alltid kommer att betyda "Götterdämmerung" för Tyskland. (*smeker honom*) Du är ej den enda som demonen Wagner har förfört.

Ludwig Har min originelle efterträdare som Wagners främste lärjunge, den där begåvade professorn, blivit lika bränd och galen som jag själv?

Elisabeth Professor Nietzsche har tills vidare blott blivit bränd.

Ludwig Jag såg honom där i Bayreuth. Han såg precis så skygg och rädd ut som jag själv.

Elisabeth Du är ej galen, Ludwig. Du är bara känslig.

Ludwig Är det inte samma sak? Det påstår dessa vetenskapsmän, som gör anspråk på att veta allt med fullkomlig tvärsäkerhet.

Elisabeth De vet ej vad de talar om, för de har inga känslor.

Ludwig Du tror alltså inte på de hemska ryktena om mig?

Elisabeth Jag känner dig och vet att ryktena blott sprids av preussare. Min make oroar sig ständigt över dessa rykten, som allt ivrigare insisterar på att du är sinnessjuk, men dessa rykten kan blott leva på din isolering. Om du visade dig mer för folket och var mer social och deltog i regeringen och umgicks med din släkt så skulle alla rykten torka ut.

Ludwig Jag vet att ingen mänska vill mig väl. Jag kan ej hyckla vänskap. Och min bottenlösa sorg är obeveklig efter utropandet av det tyska kejsardömet på det ljuva Frankrikes ruiner.

Elisabeth Du kan icke göra något rätt som nu för alltid har gått illa.

Ludwig Det är just mitt livs beständiga och obotliga grämlse. Därför just så gör jag också det allenaste som jag kan göra.

Elisabeth Och vad gör du då?

Ludwig Jag resignerar.

Elisabeth (kramar om honom) Vi är sannerligen bror och syster, du och jag.

Scen 2. Spegelsalen i slottet Herrenchiemsee.

Samtliga kandelabrar är tända som till fest. Ett överdådigt bankettbord är dukat för många gäster. Ludwig ställer sig ensam vid bordsändan och har ensam serverats mat.

(*Bakgrundsmusik: Anton Bruckners Symfoni nr 7, andra satsen, med Eugen Jochum.*)

Ludwig Jag hälsar er välkomna, alla, till denna bankett! Det är till en stor glädje för mig att vi varje gång bara tycks bli fler vid bordet. Med välbehag ser jag nu ännu en gång fram emot en lång aftons intellektuella samvaro och konversationer med er, kära gäster, från hela vår värld och från alla historiska tider. Jag hälsar er välkomna alla! (*sätter sig till bords och inleder måltiden. Efter en stund:*) Jag ber om en skål med er, min sköna bordsdam. Jag har aldrig sett er mer så till den grad till er fördel. (*skålar med en inbillad bordsdam.*)

Nåväl, käre far, säg mig nu riktigt ärligt och uppriktigt: vad tycker du om mitt leverne i dessa dagar? (*Under tilltalet har konung Max II inträtt diskret och satt sig vid bordet på avstånd men utan mat.*)

Max II Min son, jag kan blott förebrå dig ditt sätt att helt fuska bort Bayern till Preussen. Jag varnade dig ju på dödsbädden just för att hitta på någonting sådant.

Ludwig Men far, det var ej vad jag frågade om. Detta har vi minsann ältat tillräckligt förut. Jag blev ju förförd av de usla ministrar du gav mig i arv och av Wagner och den där kanaljen furst Bismarck, som avsiktligt lurade mig bakom ljuset.

Max II Du borde ej ha låtit dig bli förförd. Av ren dumhet lät du dig duperas. Du lockades av din personliga fåfängas svaghet till att ta von Bismarcks förförelseknep, att halvt lova dig titeln av kejsare, på blodigt allvar. Du såg ej hans fälla och klampade muntert rakt in i den som den alltför gode godtrogne oskuld du alltjämt är till din och Bayerns ohejdbara olycka.

Ludwig Men säg mig nu vad du tycker om mitt sätt att leva.

Max II Jag är dig åtminstone tacksam för att du ibland ägnar mig någon tanke.

Ludwig Nå, farfar, min namne, nu är det din tur. Det är roligt att se dig här med oss i kväll. Jag stod dig alltid närmare än min pedantiske far. Han vill ej förebrå mig mitt nyckfulla leverne. Du var mer frispråkig medan du levde. Vad tycker du om min förvaltning av kronan och ämbetet? (*Ludwig I har liksom den föregående kommit in under tilltalet och satt sig diskret på något avstånd utan mat.*)

Ludwig I Min käre sonson, vad mer kan jag säga än att du är min egen sonson? Jag svärmade också som du för den andliga odlingen, bildning och litteratur, konst och skönhet, och jag har ej någonsin ångrat min kärlek till Lola Montez.

Ludwig Men då måste jag fråga dig: varför har du icke medtagit henne till bordet? (*Lola Montez uppträder och sätter sig bredvid Ludwig I.*) Välkommen, grevinna! Vi saknade er just. Er plats är beständigt vid min farfars sida.

Lola Montez Jag är mycket tacksam för att jag fick komma.

Ludwig Mitt hjärta är alltid vidöppet för alla som tillhör de döda. Här finns ingen stängd dörr i detta Versailles. Här är alla välkomna. Välkomna, herr Wagner och Bruckner och Brahms! (*Dessa tre herrar visar sig, Wagner gammal men klädd som en sprätt eller ung dandy, Bruckner liten och korpulent i alldeles för stora kläder och flintskallig, och Brahms ytterst ovårdad, långhårig och långskäggig i en stor sjaskig rock.*) Är ni ännu i krig med varandra? Vad nyheter har ni från kriget?

Wagner Jag trodde ej mer att jag skulle bli vänligt bemött av dig, Ludwig.

Ludwig Du kan vara lugn för mig. Du är ju ändå snart död.

Brahms Hela världen beklagar med bitterhet, ers majestät, att ni någonsin tog er an denne vulgäre barbarcharlatan, denne fale musikparasit, denna svulst på den klassiska tonkonstens fram till hans uppträdande underbara fläckfria historia, den där omoraliske tyskhetsfördärvaren, den storhetsvansinnige falske onde profeten och livsfarliga chauvinisten!

Wagner Håll käften, din uppblåsta alkoholist!

Brahms Ska du säga, din Frou-Frou, som bor som en demi-monde och bara klär dig i siden och tyll som en haremsdam och transvestit!

Bruckner (går emellan) Mina herrar, jag ber er, ni är båda ytterst förträffliga kompositörer och bör ej befläcka musiken med otidigheter och okvädingsord mot varandra! Det är icke värdigt musiken och någon av er!

Brahms Håll dig undan, din snorvalp!

Wagner Ur vägen, lakej, så att jag får slå till den loppispisande lodisen, fylltratten, björnen och skitgubben! (*Brahms och Wagner försöker klå varandra, men Bruckner får mottaga alla slagen.*)

Bruckner Bästa kolleger, jag ber er att hålla er fromt till musiken!

Brahms och Wagner Och vi bad dig hålla dig undan!

Ludwig Min käre herr Bruckner, jag ber er att komma hit här bredvid mig. Jag är er mycket tacksam för den symfoni som ni tillägnat mig. Andra satsen är vackrare än allt vad Wagner och Brahms någonsin komponerat.

Bruckner Ni är god nog att överdriva och smickra mig, ers majestät. Intet av mina bästa verk kan mäta sig ens med de allra sämsta av Wagner.

Brahms (till Wagner) Där hör du, din snyltare! Till och med Bruckner kan medge att det mesta du komponerat är dåligt.

Wagner (till Brahms) Ska han säga! Den där otroligt uttråkande oändliga symfonin han tillägnade mig kan han gå hem och torka sin röv med.

Brahms (till Bruckner) Där hör du, kollega, hur tacksamhet låter från Wagner!

Ludwig Seså, mina herrar, nu får ni ett ögonblick upphöra med denna hopplösa träta! Jag ber er, herr Wagner och Brahms, att i stället nu sätta er snällt ner till bords och uppföra er hyggligt.

Wagner Den björnen kan aldrig uppföra sig hyggligt!

Brahms Den slinkan i manskostym är inte rumsren!

Ludwig Nu går vi till ädlare ämnen. Det är med det största intresse som jag följer med alla alster av era författarskap, ärade herrar från Ryssland! (*Tolstoj, Turgenev och Dostojevskij inträder, alla ordentligt skäggiga.*) Speciellt intresserar mig era så innerligt glödande mänskligt djupt gripande rännstensromaner och ömsinta skildringar av djupt olyckliga offer för meningslöst lidande, herr Dostojevskij.

Dostojevskij Jag tackar er, min genialiske konung, för visat intresse. Ni är nog den ende monarken i världen som läser mig utanför Ryssland.

Tolstoj Vad tror du om det, Ivan? Han föredrar den där galningen före oss två!

Turgenev Det är då väl för det att han själv är rätt knasig.

Ludwig Jag läser er även, herr Tolstoj och Turgenev, med stort intresse, men herr Dostojevskij är enligt min uppfattning djupare mänsklig och framför allt mera dramatisk.

Tolstoj Om ni inte passar er, ers majestät, kan er svaghet för allting dramatiskt med tiden för er leda till att ni själv slutar illa dramatiskt.

Ludwig I så fall så hoppas jag andra än jag får uppleva det dramat.

Turgenev Man vet endast själv hur man slutar.

Ludwig En träffande tänkvärd iakttagelse, herr von Turgenev. Det skall jag lägga på minnet. Men vad lider tiden? Ack, den bara skenar iväg, och jag har ännu ej hunnit alls med att ägna mig åt mina viktigaste hedersgäster! Jag ber er att överse med min förskräckliga oartighet, eders nådigaste majestäter! (*Ludvig XIV, Ludvig XV och Marie Antoinette inträder och intager de platser som Ludvig har vänt sig mot.*) Jag ber er dock att uppmärksamma att jag ej alldeles glömt bort er! Ett ögonblick blev jag disträ och förvirrade alldeles bort mig i nutiden, men, det vill jag poängtera, egentligen så hör vi alla blott hemma i den evighet som benämns det förflutna, som är den allena helt sanna och evigt aktuella odödliga tiden! Marie Antoinette, jag är glad att ni åter har funnit ert huvud.

Marie Antoinette Som bayrare bör ni väl veta att en österrikiska aldrig förlorar det.

Ludwig Är det en pik? Eller ni kanske menar att det blott är preussare som kan förlora det?

Wagner (reser sig) Jag protesterar!

Marie Antoinette (vänder sig till Wagner) Det är också allt vad protéstanter duger till! Tomt prat och skrävel blott för att förhäva sig själva! Det låga östtyska beteendet införde Luther, och ingen tycks någonsin få något slut på eländet.

Ludwig (till Ludvig XIV) Vad tycker ni om min kopia av ert magnifika Versailles och dess spegelsal?

Ludvig XIV (ser sig surt och drygt omkring) För mycket lyx! Här är inredningen alltför tung. Här kan man inte andas.

Ludwig Allt är till er ära. Jag har alltid gränslöst beundrat er tid och ert hov, er kultur, era byggnadsverk och allt ni gjorde.

Ludvig XIV Ni kan icke så ha beundrat mig som jag själv gjorde.

Ludwig Just det har jag mest av allt alltid beundrat hos er. Ni gav aldrig ett ögonblick efter för några som helst kompromisser.

Ludvig XV Och det fick hans barnbarn och deras olyckliga barnbarn betala för i och med revolutionen.

Ludwig Vad tror ni om risken för revolution här i Bayern och Tyskland och andra tysktalande stater?

Ludvig XIV Just för att ni aldrig gör uppror men alltid mjukt anpassar er efter härskaren kommer det att gå långt värre för Tyskland och för Österrike och Bayern än vad det gick för vårt förlorade Frankrike.

Ludvig XV Kungar kan härska i samråd med folket, men kejsare kan aldrig annat än få allting att gå åt helvete.

Ludwig Är det er mening?

Ludvig XV Det lär oss historien.

Ludwig Min franske kollega, högt ärade Ludvig den femtonde, jag är er innerligt tacksam för dessa så tröstrika ord. Alltså är allt vad jag har att göra som konung av Bayern, förtryckt av de preussiska översittarna och uppkomlingarna, att lugnt bara invänta dagen då allt går åt helvete för dem?

Marie Antoinette Men det är nog bäst, konung Ludvig, att du själv är ute ur bilden när de katastroferna kommer, för det vet var tysk och german, att när något totalt går åt skogen för tyskarna går det ej endast åt skogen för dem, men då går det åt helvete för dem ordentligt!

Ludwig Min drottning, jag tackar er varmt för ert råd. Alltså skall jag ej leva när den tiden kommer. Säg, kommer den snart? Måste jag då dö ung?

Ludvig XV Unge konung, du märker nog själv när det blir dags för dig att gå hädan. De tecknena som då skall visa sig kan du ej misstolka.

Ludwig Tack, gamle franske kollega och namne! Jag tackar er alla! Jag njuter så innerligt alltid av ert spirituella och givande sällskap. Jag är ju så ensam numera. Allt fler kungligheter i världen blir avrättade, massakrerade, dödade i attentat och vanärade intill orimlighet så att jag snart blott har döda monarker kvar att känna mig i gott sällskap i. Men kära älskade dyra kusin! Min Elisabeth! Vad gör du här?

(Elisabeth har inkommit. Medan Ludvig har talat har alla de övriga börjat bryta upp och försvinna lika diskret som de kommit. Elisabeth sätter sig och blir snart ensam kvar med Ludvig.)

Elisabeth Även jag, liksom du, kommer snart att tillhöra de döda.

Ludwig Vad är det du säger? Den vackraste drottningen och kejsarinnan i världen! Den ädlaste, finaste kvinnan i världen! Hur kan väl en sådan som du sluta illa?

Elisabeth De bästa får det orättvisaste slutet. Den bästa av samtliga tsarer i Ryssland, den store reformivraren Alexander den andra, skall även bli grymt massakrerad av en anarkist liksom jag.

Ludwig Det får ej vara sant! Inte du! Inte den allra blidaste klokaste varmaste av alla kvinnor!

Elisabeth (reser sig) Tyvärr, käre Ludvig, så är det just så. Vi kan aldrig förändra vårt öde. Vi kan bara uthärda det och i bästa fall lära oss någonting av det.

Ludwig Skall du redan gå?

Elisabeth Jag är bara en dröm som försvinner, som vi alla samtliga gäster hos dig. Endast drömmaren själv lever kvar oförgänglig i evighet. Alla vi människor och världen är kanske allenast en dröm som Gud drömmer och ej själv kan påverka. Allt vi kan göra då är blott att hoppas att han aldrig vaknar.

Ludwig Tack för att du kom.

Elisabeth Jag är alltid hos dig med min tanke och längtan och andliga ömhet. Farväl tills vi ses bortom graven. *(sätter sitt finger på Ludwigs mun.)*

Ludwig Och vad kan ditt mjukaste finger på min mun betyda?

Elisabeth Det är blott en avskedskyss, den som vi aldrig får växla med munnen.
(*avlägsnar sig.*)

Ludwig Du ensam förstår mig i världen.

Elisabeth Tack för att du lät mig förstå dig. (*går*)

Ludwig Där gick nattens sista och vänaste gäst. Snart så inleds den smärtsamma gryningen. Jag och mitt drömhov hör natten och tystnaden till. När det dagas försvinner all frid, och den mänskliga stressen och omänskligheten begynner tortera naturen och världen till döds. Då kan ingen sann drömmare leva, och han kan då endast slå vakt om den skönhet han lever för med att avlägsna sig, gömma sig för alla människor och gå till sängs.

(*bryter upp och går ut. Ljusen slocknar.*)

Scen 3. Ett alplandskap i Schweiz.

Ludwig Jag är er mycket tacksam, herr Didier, att ni behagade ledsaga mig på denna resa.

Josef Kainz Jag är den, herr Saverny, som enbart borde tacka er.

Ludwig Vi nalkas slutet på vår resa inkognito. Låt oss kasta maskerna.

Kainz Herr Saverny, vad då för masker?

Ludwig Du har spelat dina roller bra, min käre Josef Kainz. Nu ber jag dig att säga du till mig och kalla mig vid mitt personnamn Ludwig. Nöjet har vi haft att här få spela underbar teater för varandra i full frihet mitt bland Wilhelm Tells och Schillers fria Alper. Nöjet är nu bakom oss, och smärtan ligger framför oss.

Kainz Vad menar ni, ers majestät?

Ludwig (arg) Jag bad dig säga Ludwig! (*efter en paus, med blicken vänd mot horisonten*)
Snart är jag ej längre någons majestät.

Kainz Jag måste be dig, (*med viss tvekan*) Ludwig, att förklara vad du menar, ty jag mäktar ej förstå.

Ludwig Nåväl. Jag är dig utesägligt tacksam för den resa vi har gjort tillsammans. Du har ingjutit nytt liv i mina illusioner. Genom dig har jag fått mina andliga värderingar förnyade, du har mig återskönt den underbare Shakespeare, hela Schillers glödande sentimentalitet och pathos, den exotiskt genialiske Victor Hugo och många andra. Men du kan ej lura mig. Vartenda skådespel och varje roll blott spelas för att bli begränsat av ett slut, och vårt slut står för dörren. Här skiljs våra vägar. Du skall resa till Berlin för att bli störst bland tyska skådespelare, och mig blott väntar mina släktingars och preussiska partiets statskupp, som skall tvinga mig från tronen kanske in i tvångströjan i stället.

Kainz Ludwig, detta är en ny roll som du spelar.

Ludwig Nej, det är min egen och alltjämt densamma. Störtandet av mig har redan börjat. Mina inkomster har strypts, jag kan ej bygga mera, jag får ej fullborda Herrenchiemsee och ej ens påbörja Falkenstein. Det är det första steget mina fiender har tagit för att undanröja mig.

Kainz Det kan ej vara sant! Det får ej finnas en monark som ej har pengar!

Ludwig Jag har skrivit till talrika banker utomlands för att få lån, men breven nådde aldrig fram. De stoppades av mina släktingar.

Kainz Men det är ju en sannskyldig komplott!

Ludwig Det är just vad det är. Men jag kan inget göra, ty jag vet ej vem som är min fiende. Min farbror Luitpold, som blir min nations regent när jag är borta, är en bricka blott i spelet. Vem som manövrerar spelet har jag ingen aning om. Jag känner fiender i varje korridor, men jag har inga faktiska bevis. Jag kan blott spekulera, och jag antar att det är från Preussen hotet kommer. Jag kan aldrig någonsin förlåta att man lurade ur mig ett samtycke till kejsardömet etablering i Versailles med lögn och

svek och avsiktligt förräderi. Jag fick ett telegram som visade att franske kejsaren grovt kränkt kung Wilhelm och hans hov i Preussen. Därför deltog jag i kriget. Tolv år senare så fick jag veta att det telegrammet i ond avsikt konstruerats bara för att lura mig. När jag fick veta det så fick man i Berlin strax veta att jag visste det. Den dagen inleddes en sammansvärjning för att undanröja mig.

Kainz Men vem är ansvarig för detta i Berlin?

Ludwig Det kan ej vara Bismarck. Han har alltid varit mig bevågen och med stor respekt behandlat mig som helt självständig suverän. Vi har helt öppet brevväxlat och hjärtligt nu i tjugo år. Det måste vara någon annan, någon slug och ond bakgrundsfigur som aldrig träder fram. Men första gången jag blev alarmerad var när min bror Otto återkom från kriget. Han togs då om hand av en viss doktor Gudden, och den doktorn gjorde bara Otto sjukare. Och första gången jag fick se den hemske läkaren så kände jag helt instinktivt att galenskapen kommit in och etablerat sig i landet.

Kainz Kan då doktor Gudden vara skyldig?

Ludwig Nej, han är blott en troskyldig läkare, en gammal vänlig farbror utan egna ambitioner, men den vetenskapsmannen representerar något som inger mig den förskräckligaste fasa, och jag vet ej vad det är. Just det, att känna närheten av fienden men ej få honom definierad, är det hemskaste av allt.

(*tystnad*)

Seså, min gosse, jag har skrämt dig. Nu förstår du varför jag är så beroende av illusioner och teater. Jag blott spelar roller för att slippa verkligheten, som är alltför fasansfull för att en människa skall kunna fatta den. Jag är ej galen, men jag har en nästintill mirakulös intuition som säger mig långt mer än mitt förstånd, fast jag ej själv kan klä dess innebörd i ord. Jag vet blott att vi står inför en framtid som är värre och långt hemskare än något som vi folk av tysk kultur fått uppleva historiskt.

Det är dags att återta vårt skådespeleri nu. Här bland bergen kunde ingen höra oss, här fick du höra något av din konungs och beundrares mest hemliga och angelägna tankar, inför världen och offentligheten måste vi nu återta vårt spel och våra masker. Du har aldrig hört vad jag här sagt till dig avsidet. Det var blott en viskning bakom scenen utom hörhåll för kulisserna.

Kainz Tror ni att det kan vara Wagner som är allt det ondas hjärta?

Ludwig Du går rakt på sak. Nej, min Didier, det tror jag inte. Han var alltför ärlig. Han bevarade ej hemligheter, och han krigade allenast öppet och offentligt. Visserligen var hans levnads måtto skrämmande: "den enda meningen med livet är den yttersta sensuella sensationen, som man ernår blott igenom skaparkraftens tygellöshets fantasi uppblandning med det onda." Han var alltför ärlig som förmådde uttrycka en sådan tes offentligt för att själv ha utgjort någon fara. Han förförde mig och Nietzsche, men majoriteten motstod honom. Preussen föll för honom, och det hedrar inte Preussen. Själv kan jag blott bli befriad från hans väsen med att själv gå hädan, och det ser jag fram emot.

Kainz Men ni är ej ens fyrtio år, ers majestät!

Ludwig (arg) Säg Ludwig! (*mildare*) Jag ber om förlåtelse. Jag är måhända under fyrtio år fortfarande, men jag har levat färdigt. Se på dessa hemska svarta tänder. Snart är jag så gott som tandlös. Se på denna pussiga fysionomi! Jag är ej längre Europas vackraste monark. Den skönhet jag har kvar att bjuda världen på är blott den skönhet som man finner bland ruiner, om ens det. Jag är förbrukad. Preussen väntar oss i stället med sin kolossala framtidens kolossala fulhet.

Lycka till, min Josef Kainz, bland alla gravstenar i stenöknen Berlin! (*går*)

Kainz Den konungen, som hela världen dömer och betraktar som fullständigt galen, är måhända jag, en enkel skådespelare, helt ensam i all världen om att känna. Men jag vet, att han är kanske ensam klok bland alla tyskar.

Scen 4. I slottet Neuschwanstein.

Dürckheim Hur mår hans majestät idag?

Mayer Han är på sitt förskräckligaste hemskaste humör. Jag tror ej han har sovit denna natt.

Ludwig (vrålar från rummet intill) Gudomlige sataniske fördömde Wagner!

Mayer Han har aldrig varit lik sig själv alltsedan Wagner dog.

Dürckheim Tror du man vågar störa honom?

Mayer Ja, men man riskerar livet då.

Ludwig (som förut) Fördömda vålnad, lämna mig i fred!

Mayer Jag tror att han hallucinerar.

Dürckheim Har han icke alltid gäster hos sig från den andra sidan?

Mayer Jo, jag medger att de blir allt vanligare.

Ludwig (kommer utstörtandes) Jag står inte ut! (*får syn på Dürckheim och Mayer*) Vad gör ni här? Vad står ni här och glori för?

Dürckheim Vi inväntar era dagorder, ers majestät. Hur har ni sovit?

Ludwig Adjutant, jag har ej sovit alls alltsedan Wagner dog och vill ej sova heller. För resten kan jag inte sova, för hans lik besöker mig och tvingar mig att ständigt vara vaken. Om jag sover någon gång så plågar han mig lika fullt ändå med mardrömmar. (*till Mayer*) Betjänt, vad glori du på? Har du ej sett en galen konung förut?

Mayer (tigger)

Ludwig Jag står inte ut med era hycklarminer! Hämta alla slottets tjänare! Här skall bli nya dagorder! Fördömde Mayer, rör på påkarna! Du stannar här, von Dürckheim. (*Mayer går.*)

Dürckheim Jag står till förfogande. Vad är er önskan?

Ludwig Jag har blott en liten bön till er, von Dürckheim. Om jag någonsin en dag begär att få min nyckel till mitt högsta torn, så vägra ge mig den. Säg att den har förkommit. Ty den dag jag vill bege mig dit igen, det skall ni veta, skall det endast vara för att kasta mig från tornets tinnar ner i avgrunden där nedanför.

Dürckheim Är det så illa? Lider ni så svårt, ers majestät?

Ludwig Och det blir ständigt värre. (*Tjänarna kommer.*)

Bra! Ställ upp er! (*inspekterar dem*)

Hädanefter skall ni alla bära masker, så att jag förskonas från de miner som ni visar.

Weber (till en annan tjänare) Han blir ständigt mer förryckt.

Ludwig Jag hör dig, Weber! Jag tål inte era dumma fysionomier! Jag vill slippa se er! Men jag måste ju ha tjänstefolk omkring mig. Jag kan inte vara utan er. Det här med maskerna är min kompromisslösning. Och en annan sak! Jag vill ej höra er och se er trava mera! Ni skall hädanefter krypa fram på golvet, så att ni får lära er att vara tysta! Ni är bara tjänstefolk! Hur väl jag än behandlat er, så får ni aldrig glömma det! Att nödgas krypa skall väl lära er att hålla er på mattan! Ut och hämta masker! Kom därefter hit igen och krypande på alla fyra, så att jag får se att ni förstått mig! Den jag kommer på förutan mask och gående på två ben skall jag låta arresteras!

Dürckheim Gäller det ock mig, ers majestät?

Ludwig Nej, ni skall genast ge er av till Amsterdam med en kreditansökan. Min familj och min regering vill ej ge mig pengar. De vill strypa mig så att jag inte mer får leva! Men det är Berlin som ligger bakom, bara för att jag försökt få Bayern ut ur deras falska skurkaktiga kejsardöme, som blott är en kriminell och blodig maffia! Mördarna är mig i hämlarna, von Dürckheim! (*tjänarna kommer inkrypande med masker för ansiktet*)

Mayer (med mask) Är det bra så här, ers majestät?

Ludwig (med förakt) Jag ser er hellre med konstgjorda masker än med hycklarminer. Bakom era masker slipper jag åtminstone att skåda era tankars hån och ögons falskhet. Det är bra. Men våga aldrig stiga upp igen på två ben! Ni kan krypa ut. *(tjänarna kryper ut)*

Dürckheim Ers majestät, är det ej att gå aningen för långt?

Ludwig Att be er dra till Amsterdam?

Dürckheim Nej, att behandla era tjänare på detta sätt.

Ludwig De kommer att förråda mig varenda en. De hatar mig och hånar mig, förtalar mig och sprider rykten om mig. Ingen av dem kan bevara hemligheter. De har gjort mig till en visa över landet. De förtjänar inte att behandlas utom med förakt.

Dürckheim Ers majestät, ni gräver själv er egen grav.

Ludwig Nej, greve Dürckheim, det gör mina släktingar åt mig. Det slipper jag att göra själv. *(förändrad)* Nu är han här igen.

Dürckheim (för sig själv) Nu är han där igen. Vad är det nu för syn han ser?

Ludwig Von Dürckheim, adjutant von Dürckheim, ge er av! Invänta mina order! Jag har fått besök! Släpp ingen in i detta rum och inte heller någon genom slottets port!

Dürckheim Som ni behagar. *(bugar sig och går.)*

(Wagner träder fram som från ingenstans, denna gång inte extravagant klädd.)

Ludwig Vad gör du här?

Wagner Besöker dig, min pojke.

Ludwig Får jag inte slippa dig fastän du nu är död?

Wagner Min käre pojke, du slipper aldrig mig!

Ludwig Är det ej nog att du förstört musiken för mig? Jag har stängt vart piano, övertäckt var flygel och förbjudit all musik i mina slott blott för att slippa dig, men du hemsöker mig ändå!

Wagner Min son och konung, varför ger du mig all skulden? Allt jag gjorde var att älska dig.

Ludwig Och du har fräckheten att efter döden urskulda dig och i himmelsskriande oförsämdhet framställa dig som oskyldig och ren!

Wagner (fullständigt aningslös) Men vad har jag då gjort?

Ludwig Du har ej skändat mig! Du har ej utnyttjat min vänskap till att främja din opportunist! Du har ej tagit Hans von Bülow's hustru och förrått din bästa vän i all musikhistoriens infamaste bedrägeri! Det enda du har gjort, din svindlare och bluff, är att du har missbrukat det som var oss alla heligast av allt: musiken! Detta renaste och skönaste har du besudlat med den oförlåtligaste hädelsen, i det att du har genomfört din brottslighet och korruption i den gudomliga musikens namn! Du har förstört all skönhet som musiken tillförde vår värld! Du har med dina svek och brott och skändligheter ruinerat och fördärvat all musikhistorien för gott! Du har fått den att spåra ur igenom att du smutsat ner dess renhet!

Wagner Ta det lugnt! Det var ju inte illa menat! Du är bara överkänslig och dramatiserar! Har då ingen förut vänsterprasslat i musikens namn? Gick Schubert inte in till prostituerade? Tog Stradella inte andras hustrur? Levde inte Verdi större delen av sitt liv med en mätress? Var Mozart då så helig med sin kiss-och-bajs-mani? Var Paganini inte syfilitiker? Hur många älskarinnor hade inte Liszt? Och spelade ej Brahms för sina horor? Och hur var det med Schumann och hans många unga vackra vänner?

Ludwig Du blott bagatelliserar och försöker komma undan! Det var inte sveket emot mig och Hans von Bülow som var det förfärliga! Det var ditt svek mot idealets skönhet i musiken! Du blev född till att förvalta det, men du drog bara ner det, offrade varenda vän och kvinna på din väg åt egoismens avgudsaltare och tänkte bara på din erotik, din materiella vinst och din personliga fåfänga! Du var så gudabenedad men bevisade dig vara blott en missbrukande bluff och svindlare! Allt det gudomliga som du var född med drog du ned i skiten! Mördare av konsten!

Skönhetsskändare! Förbannade musikmissbrukare och sutenör! (*angriper honom. Wagner viker undan.*)

Wagner Du kan inte nå mig. Jag är död.

Ludwig Och ändå kommer du tillbaka hit och stör mig! Varför?

Wagner Det är bara för att du skall följa efter mig så snart som möjligt.

Ludwig När?

Wagner Det var en obetänksamhet av dig att be von Dürckheim aldrig ge dig nyckeln till det vackra högsta tornet. Annars hade du ju genast kunnat följa mig.

Ludwig Är det ej nog att du en gång fördärvat mig?

Wagner Nej, det är icke nog. Jag vill fördärva hela Tyskland, och jag börjar småningom att lyckas. Preussen är mitt vapen. Det skall lägga hela världen i ruiner medan min musik skall överleva.

Ludwig Du är ond.

Wagner Därför så mäktig.

Ludwig Säg mig endast vem jag har att frukta. Jag vill veta vem som kommer att ta livet av mig.

Wagner Det är ingen som du känner. Du och Bismarck och den gamle kejsar Wilhelm vandrar alla i hans fälla. Bismarcks politik var aldrig möjlig om han icke hade Mefistofeles bakom sig.

Ludwig Vem är denne Mefistofeles?

Wagner Du känner honom inte. Han är blott en regissör som aldrig syns, en mänskokännare som anser hela mänskligheten vara kryp och som ej skulle tveka inför att på allvar slunga mänskligheten i en avgrund av elände såsom krig och katastrofer. Han såg gärna att det mänskliga odjuret blev så gott som utplånat från jordens yta. Han är Bismarcks hemliga minister, och han heter herr von Holstein.

Ludwig Herr von Holstein! Alltså varken mina vänner Holnstein eller Hesselschwert!

Wagner De skall förråda dig de också, men det är allenast Preussen och von Holstein som har nytta av ditt fall och som organiserar det. (*går*)

Ludwig Och jag vet inte ens vem karlen är! I skuggorna bakom kulisserna i stängda kabinett bakom Berlins mest slutna garderober regisserar man mitt fall, och jag kan inte ens försvara mig, och jag får ej ens se min baneman! (*Elisabeth uppträder.*) Elisabeth!

Elisabeth Min vän, jag är hos dig med mina tankar alltid. Du är örnen som jag alltid flyger till och med i mina tankar. Har du sett mitt brev som jag avlämnade till dig på Roseninsel?

Ludwig Jag har inte varit där på flera år!

Elisabeth Det var från Roseninsel som du alltid uppvaktade mig när jag besökte Possenhofen. Jag har saknat dina eldar och fyrverkerier därifrån de sista åren. Senast lät jag mig själv föras över dit och fann ditt slott där tyst och övergivet. Allt var dött, och du var inte där ens med din avlägsnaste tanke. Men jag lämnade ett brev till dig där som skall vänta på dig tills du kommer. Minns du somrarna när du atletiskt simmade tvärs över sjön från Berg till Possenhofen?

Ludwig Jag har inte vågat visa mig för dig på flera år, ty jag har fått så dålig andedräkt och blivit ful och pussig. Jag har nästan inga tänder kvar, och de jag har är svarta och fördärvade.

Elisabeth För mig förblir du ändå alltid Europas skönaste monark. Kom väl ihåg! Det väntar dig ett brev från mig på Roseninsel. Vi har stämt ett evigt möte där.

Ludwig Det blir då ej förrän i tidlösheten?

Elisabeth Tidlösheten är den enda tid som finns. De narrar som försöker följa med i tiden har ej tid för tidlösheten. De glöms bort av tiden. Endast tidlösheten tar väl hand om individen och förlämnar hennes kärlek evighet. I tidlösheten när du simmar

över Starnbergsjön till mig i Possenhofen än en gång och läser dikten som jag lämnat dig på Roseninsel skall vi åter mötas för att aldrig skiljas mera.

Ludwig Du är blott en dröm. Jag lever blott för dig.

Elisabeth Må drömmen leva med oss båda då för evigt. (*försvinner*)

Ludwig Om jag ändå kunde sova och få sova ut i evighet och därigenom äntligen få ha den dröm som ingen velat tillerkänna mig i detta livet!

Scen 5. I slottet Neuschwanstein juni 1886.

Ludwig Varför kommer det ej svar ifrån Paris? Rothschildska banken är den enda jag har fått kontakt med, Frankrike är nu mitt enda hopp, mitt liv beror på det, om bara jag får låna mera pengar kan jag bygga vidare och expandera själsligen fortsättningsvis, då endast slipper jag stagnera. Ja, jag vet, jag är en konung och ej någon konstnär, men tyvärr så har jag konstnärligt geni som kräver utlopp genom ständigt högre grad av skapande. Om bara Rothschilds ger mig pengar skall jag ge Frankrike segern emot Preussen i revanschkriget som måste komma. Ja, vad är det, greve Dürckheim?

Dürckheim Det är Osterholzer, kusken, som har kommit åter, och han är alldeles upprörd.

Ludwig Kommer han ej med mitt ekipage? Vi skulle ut och åka nu.

Dürckheim Nej, han är här helt utan vagn och hästar men blott desto ivrigare, verkar det.

Ludwig Släpp in den trogne tjänaren. Det måste ha inträffat något utöver det vanliga.

(*Osterholzer kommer in med hatten mellan händerna.*)

Vad är det, Osterholzer?

Osterholzer Nådigaste konung, skurkstreck är i görningen på Hohenschwangau!

Ludwig Vad är det för skurkstreck? Har då någon stulit dina hästar?

Osterholzer Jag var där och spände för er vagn, men då kom greve Holnstein ut och bad mig spanna från dem. "Men det är på order av hans majestät," skrek jag, men greven sade då att kungen inte hade något mer att säga till om, och att det var gubben Luitpold nu som styrde och beställde här i riket.

Ludwig Löjligt! Greve Holnstein är då galnare än jag!

Osterholzer Men där på Hohenschwangau har ett vidrigt herrsällskap nu tagit in som går i svarta kläder och ser dystra ut, som om de hade mord i sinnet. De är här blott för att störa freden. De är här med onda anslag mot ert liv. Och de är snart på väg hit in till er.

Ludwig Vad kan de vilja mig? Vet ni, min adjutant, vad det är för personer som har tagit in på Hohenschwangau?

Dürckheim Jag tog reda på den saken på väg hit. Det är en kommission från München på ett tiotal personer, däribland herr doktor Müller och herr direktören för vårt sinnessjukhus där i München, läkaren von Gudden.

Ludwig Då är det allvarligt. Då är detta krisen. Kalla på polisen.

Dürckheim Det är inte tillräckligt, ers majestät.

Ludwig Vad föreslår ni, Dürckheim?

Dürckheim Låt oss genast avsända ett telegram till furst von Bismarck i Berlin. Allenast han kan kanske avstyra en tragedi.

Ludwig Det gör vi. Ombesörj det genast, Dürckheim! Anropa om hjälp och be om råd! (*Dürckheim går.*) Min käre kusk, det tycks ej bli en eftermiddagstur idag. Tror ni på evigt liv och på odödlighet hos själen?

Osterholzer Ja, det gör jag nog.

Ludwig (går rastlöst av och an) Det gör jag också. Vad som än i världen äger rum så tror jag på den gudomliga rättvisan och på att den beständigt triumferar. Jag föraktar all materialism, fördömer den, förbannar den och hatar den, ty den är livlös och självdestruktiv och gräver blott sin egen grav till samtligas fördärv som ägnar sig åt den. Det är den preussiska filosofin som fråntar mänskan all gudomlighet och reducerar henne till ett djur. Materialismen blott berövar människan allt hennes mänskovärde.

Osterholzer Ändå var det ni själv som gav preusserriket kejsarkronan.

Ludwig Ja, det säger alla. Ändå tog de den självsvåldigt själva just precis med samma fräckhet som Napoleon knyckte kronan ur sin påves händer. Varje handling av delaktighet i franska kriget som jag själv utförde var blott följderna av de bluffar och den helt felaktiga information som jag utsattes för från de illsluga infernaliska banditernas spioncentral där uppe i det gräsliga Berlin! Jag ångrar allt och önskar att jag kunde vrida tiden sexton år tillbaka! Därför endast måste de nu likvidera mig. (*Dürckheim kommer.*) Vad svarar Bismarck?

Dürckheim Bismarck ber er att omedelbart bege er in till München och offentligt vädja till ert folk. Han säger, att om ni är en sann konung tar ni ansvar för ert rike och går till ert folk och talar till det.

Ludwig Och om jag ej gör det?

Dürckheim Då är ni ej kompetent som suverän.

Ludwig Jag är blott kompetent som människa. Blott därför kan jag ej gå ut och visa mig offentligt. Jag är ingen agitator eller exhibitionist. Jag kan ej uppvigla nyckfulla massor mot min narraktige onkel. Jag har alltid sökt mig själv och sökt att rena mig i konsten och litteraturen, jag har bara velat skapa, aldrig velat skryta eller synas. Får jag då ej vara människa i fred?

Dürckheim Von Bismarck kräver tydligen allenast handling och försummar drömmarna.

Ludwig Och det är Bismarcks enda misstag, ty de ljuva drömmarna besegrar alltid verklighetens hårda ondska. Hårdheten och handlingen kan stundom triumfera, men till slut besegras även de av drömmarnas oöverbärande kärlek. En dag skall hans pansarnäve ligga stilla avsomnad bland spillrorna av det som en gång var Berlin, och då skall även Bismarck gråta. – Vad mer kan vi göra, Dürckheim?

Dürckheim Bjuda motstånd. Alla traktens bönder skall med glädje slåss för er mot hela världens överhet.

Ludwig Våld undanbedes kategoriskt.

Dürckheim Då återstår blott flykt. Det är helt nära till Tyrolen.

Osterholzer Ers majestät, ni måste fly, nu genast!

Ludwig Fly från vad till vad? Ifrån mitt öde som jag ändå inte slipper? Till en annan vanära än denna? Nej, jag stannar hellre här och bjuder kungligt avsked. Här blott är jag hemma i mitt eget rike, även om dess enda tack till mig för allt jag byggt åt dem blott blir en tvångströjsexistens liksom min stackars broders bakom galler.

(*Doktor von Gudden med doktor Müller och fyra vårdare inträder burdust.*)

Gudden (går fram och griper Ludwig) Härmed är ni arresterad i furst Luitpolds, prinsregentens namn!

Ludwig Herr doktor Gudden, jag har väntat på er. Våga inte röra mig! Med vilken rätt bär ni självsvåldig hand på mig? Är ni polis nu också?

Gudden Fyra kompetenta läkare har kommit fram till att ni är ett fall av kronisk paranoia. Därför är ni härmed omyndigförklarad.

Ludwig Hur kan dessa fyra kompetenta läkare så säkert veta att jag är så galen när de aldrig undersökt mig eller ens fått träffa mig och se mig?

Gudden Bevismaterialet är tillräckligt. Hela detta land och alla människor vittna mot er.

Ludwig Vem är era vittnen utom era uppdragsgivare vid Wilhelmstrasse i Berlin?

Gudden Gör intet motstånd, för då blir det bara värre för er! Varje tjänare hos er är er förrädare och särskilt alla dem som ni har ansett mest pålitliga.

Ludwig Du även, greve Dürckheim? Osterholzer, även du, min kusk?

Gudden Nej, de är liksom ni under arrest, men ej för dårskap utan blott för dum insubordination.

Ludwig Dum subordination är allt vad Tyskland lider av. De ser ej dårskapen som våldtar dem med listig grymhet genom sådana omänskliga fanatiker som ni, herr doktor Gudden.

Gudden Dårar talar endast för sig själva. Vi behöver inte lyssna.

Ludwig (*vänder sig som till en högre makt*) Så bestjåls jag då på allt jag skapat, och mitt enda brott var generositet. Jag byggde mina slott för Bayern och för framtiden, ej för mig själv. Jag giver dem åt er, framtidsgenerationer! Jag var folkskygg för att jag var kritisk mot mig själv och ville bli en bättre mänska ständigt. Därför läste jag så mycket. Är det då ett brott att älska skönheten i andliga oförgängliga värden, i musiken och litteraturen? Nej, ni hemska känslolösa effektiva dugliga moderna människor, brottet är att ignorera evigheten, tidlösheten och dess skönhet! Den tid som skall komma, som ej mer skall sätta klassikerna högst men endast materiella värden, är en tid av barbari, förfall, förslappad dekadens och ignorans och mänsklighetens undergång! Jag gjorde mycket för att undervisa mina bayrare, men min lektion blev störd, och skolan skändades av främlingar från Preussen som med vetenskapliga metoder dödade allt andligt liv. Ni är den främste av dem, doktor Gudden.

Gudden Vi har inte tid för prat nu. För bort dessa fångar. Det är dags för litet äntlig ordning här i landet!

(*Vårdarna för ut Ludwig. Dürckheim och Osterholzer tas om hand av beväpnad eskort. Sist av alla går doktor von Gudden ut. Slottet blir fullkomligt öde.*)

Scen 6.

Efter klockan 17 i slottet Bergs trädgård vid Starnbergsjön, söndag den 13 juni 1886.

Ludwig Jag är glad att ni är här, min gode Zanders. Ni är enda människan i sällskapet.

Zanders Herr doktorn ville inte låta mig få träffa er.

Ludwig Jag vet. Han är en sådan som förbjuder allt. Jag fick ej gå i kyrkans ens, i morse. Doktorn var väl rädd för att allt folket skulle se hur frisk jag var.

Zanders Jag fick blott träffa er på villkor att jag ej fick diskutera rymning med er.

Ludwig Och hur skulle jag då rymma? Mina fönster är försedda med järngaller. Dörrarna kan endast låsas utifrån. Jag lever här på mitt föräldraslott inmurad. Jag är vingklippt. Jag kan icke överleva detta, Zanders.

Zanders Ni blir nog snart utsläppt, bara ni uppför er snällt och fogligt.

Ludwig Ja, det är mitt enda hopp. Är vakterna beväpnade? Har de befallning om att skjuta skarpt om jag försökte fly?

Zanders Ers majestät, de har ej skott i sina bössor.

Ludwig Då finns det en möjlighet. På andra stranden väntar mig Elisabeth av Österrike där i Possenhofen. Jag har simmat förut över denna sjö.

Zanders Då var ni ung och stark. Nu är nog er försävigare kondition betydligt sämre.

Ludwig Ändå vore sådan frihet värd det djärvaste försök.

(*Doktor Gudden uppträder.*)

Gudden Hur står det till idag med min patient?

Ludwig Tack, bara bra, herr doktor Gudden, men jag längtar efter en skön promenad, som den vi gjorde ner till stranden denna morgon.

Gudden Det är glädjande att ni så gärna promenerar i mitt sällskap, Ludwig Wittelsbach. Det är allenast hälsosamt för er. Ju förr ni inser att ni verkligen är sjuk, dess tidigare kan ni bli normal igen, och det är i mitt sällskap som ni har den högsta chansen att få insikt i den stora hopplösheten i ert fall.

Ludwig Just det var vad jag önskade som ivrigast få diskutera med er om. Kan vi gå på vår promenad nu genast?

Gudden Gärna det.

Ludwig Jag tror ej vi behöver onödig eskort av extra övervakare, herr doktor, eller vad anser ni själv? Det är väl att besvara skötarna i onödan?

Gudden Ni är så snäll och foglig att jag tror att vi kan skicka hem dem.
(*tecknar åt två övervakare att ge sig iväg.*)

Ludwig Zanders, ni kan också gå. Jag kallar eder sedan.

Zanders Bra, ers majestät.

Gudden Han är ej någons majestät nu längre! Han är min patient!

Ludwig Ja, det är bra, herr doktor Gudden. Kom så går vi.

(*Zanders går ut, Ludwig och Gudden försvinner även ur sikte, men man hör deras samtal.*)

Det var några saker som jag ville tala med er om. Det gällde först och främst min bror.

Gudden Den stackars Otto, ja.

Ludwig Men han är väl ej sjuk på samma sätt som jag?

Gudden Nej, han har bara helt förstörda nerver medan ni har paranoia.

Ludwig Men är då er diagnos så säker? Kan det vara omöjligt att den som känner sig förföljd ock är förföljd på riktigt?

Gudden Nej, det är naturligtvis ej alldeles omöjligt. Och just dessa känslor av förföljelse hos er är av ett särskilt stort intresse för mig. Vem har ni egentligen i alla dessa år känt er förföljd av?

Ludwig Det har jag ej själv förmått för mig definiera. Mina fiender har alltid varit oåtkomliga för mig. Men småningom har denna min påstådda paranoia koncentrerat sig på människor som varit känslolösa, hjärtlösa och stela i sin själ som sten.

Gudden Det där med själ hör till er sjukdomsbild. Den som tror att han har en själ är sinnessjuk, ty människan är endast kött och blod som djuren. Själens organ har aldrig existerat.

Ludwig Det är det jag menar. Alla sådana själlösa människor, som gör gällande att människan ej kan ha någon själ, betraktar jag som hela mänsklighetens värsta fiender, och ni är just en sådan, doktor Gudden.

Gudden Börja bara inte rasa nu, min gode patient, för då får vi igen ta fram den kära tvångströjan.

Ludwig Jag rasar inte. Jag blott säger som det är. Jag menar, till exempel, att den själ som min bror en gång hade har ni bara gjort ert bästa för att ta ifrån honom, och något värre kan man icke göra med en människa.

Gudden Psykiatrin har bara inlett segertåget över världen såsom vetenskap. Snart skall vi ha fullgoda tekniska hjälpmedel att exempelvis med elektricitet beröva alla sjuka människor deras så kallade själar, som är hela roten till problemet. Med hjärnkirurgi skall vi så småningom ock kunna göra nödvändiga ingrepp i var människas centrala nervsystem. Det finns nu redan experimenterande banbrytare på området, som genom två små snitt blott genom hjärnan invid tinningarna kan förlösa en patient från alla tänkbara problem för resten av personens liv. Men här är vi nu nere vid det vackra vattnet. Är det ej en vacker sjö?

Ludwig Herr doktor, ni avlägsnar er från ämnet.

Gudden Och, min herre, ni avlägsnar er från stranden. Ni blir våt om fötterna.

Ludwig Jag bara vadar litet grann. Men jag är väl korrekt i min förmodan att ni tagit hand om min familj på order från Berlin?

Gudden Ni blöter ner er alldeles i onödan! Kom genast hit tillbaka! Var ordentlig nu och kom i land! Jag måste annars blöta ner mig själv och hämta er!

Ludwig Vem gav er order från Berlin att stämpla mig som sinnessjuk?
(*ett plaskande hörs. Doktorn har vadat ut i vattnet efter Ludwig.*)

Gudden Det var ej någon i Berlin. Det är blott tiden som uppfunnit nya vetenskaper, och om man skall följa med sin tid så måste man behärska dessa nya vetenskaper.

Ludwig Doktor, min helt säkra diagnos på hela denna nya tid och värld är att den är på väg åt fullständig omänsklighet, förryckthet, blindhet och omdömeslöshet.

Gudden Kom i land, förbaskade idiot! Ni vadar redan upp till midjan!

Ludwig Kan ni simma, doktor Gudden?

Gudden Jag har ej för vana att gå ut och bada påklädd och med skorna på!

Ludwig Det är er tid som för er ut på ständigt djupare och farligare vatten. Hela världen är på väg in i ett trask av kaos och moralisk upplösning, förvirring och bankrutt. Vi kristna konungar var världens enda ryggrad. När de småningom elimineras vetenskapligt och förnuftsbetonat skall det icke mera finnas något mänskovärde kvar i världen. Då blir världen ett mentalsjukhus, där alla patienter är de människor som ännu vågar slå from vakt om sina själar, medan läkarna och föreståndarna, som ni, herr doktor Gudden, saknar själar och är världens verkliga ohyggliga och monstruösa galningar.

Gudden Din dåre! Jag kan inte simma! (*plaskandet tilltar oavbrutet*)

Ludwig Låt mig simma själv då!

Gudden Galning! Med de kläderna så dränker du dig bara!

Ludwig Doktor Gudden, hindra mig från det om ni det kan!

Gudden Beklagansvärde dåre! Du förstör mitt anseende!

Ludwig Är det allt ni tänker på, beklagensvärde blinde vetenskapsman, när ni opererar bort de patienters själar som av självbevarelsedrift endast vill behålla dem?

Gudden Ni vet ej vad ni talar om! Följ med mig nu tillbaka in till stranden! Detta kan ju icke innebära för er något annat än ett klart och tydligt återfall med tvångströjan som oundvikligt straff!

Ludwig Ni kan ej straffa mig för något jag ej gjort!

Gudden Ni gör ju bara bort er! Det är straffvärt nog! Det är blott för er egen skull vi anstränger oss att hålla er i styr och rädda er ifrån er själv!

Ludwig Jag kan ej längre räddas, ty ni har ju redan tagit allt mitt liv ifrån mig!

Gudden Bara för att hjälpa er!

Ludwig Och makten i Berlin! Om ni vill hjälpa mig, så hjälp mig då att dö!

Gudden Jag sviker aldrig en patient!

Ludwig Ni kan ju inte simma! Ni drar bara ner mig! Släpp mig! (*Kamp i vattnet.*)

Gudden Aldrig! Kom nu med till stranden!

Ludwig Aldrig! Måste jag då dränka er för att bli fri från er?

Gudden Tvångströjan väntar er!

Ludwig Herr doktor Gudden, innerligt jag önskar att jag kunde här i er person få dränka alla världens vetenskapliga materialister!

Gudden Ni är vansinnig!

Ludwig Nej, ni är vansinnig som ej förstår att mänskan måste ha en själ, att hon har rätt till den och rätten att få äga den i fred!

(*Fullt slagsmål i vattnet. Kippanden efter luft, kvävningssläten, hostningar efter kallsupar och ett våldsamt plaskande tills till slut allting blir alldeles tyst.*)

Scen 7. München.

- 1-e borgaren* Han blev bara fyrtio år.
- 2-e borgaren* Ändå hann han med mycket. Bland annat förstörde han sin familjs finanser, som byggts upp under 700 år.
- 1* Men allt gav han åt folket.
- 2* Vad menar du?
- 1* Alla klagade på hans slösande byggnadsprojekt, men ingen tänkte på att varje groschen hamnade i bayrares fickor. Han gav arbete åt tiotusentals hantverkare, som gjorde ett gott jobb för alla tider. Andra slösar bort pengar på krig, och de pengarna kommer aldrig tillbaka. Men han byggde slott, som alltid kommer att stå där och ge inkomster i oändlighet. Nu när han är död vill ju alla betala för att få se alla hans hemligheter.
- 2* Hur konstig han än var så lär Bayern aldrig glömma honom.
- 1* Han och hans farfar var våra två största kungar.
- 2* Varför det? För att Ludvig I föll för Lola Montez och för att Ludwig II föll för Lolus?
- 1* De var våra generösaste kungar. Båda gav allt. Hans farfar byggde glyptoteket och skaffade oss universitetet utom mycket annat, och Ludwig gav oss ännu vackrare byggnader och saker. Men båda gav så mycket att de måste återhämta sig. Ludwig I försökte återhämta sig med baletthoppan Lola Montez, och den andre försökte återhämta sig med musiken. Men vi tyckte så bra om dessa monarker, vi blev så bortskämda av deras översvallande välvilja, att vi inte ville låta dem återhämta sig. Vi blev helt enkelt svartsjuka på Lola Montez och på Wagner.
- 2* Det ligger kanske något i det där. Men varför var Ludwig II så skygg om han samtidigt var så generös?
- 1* För att han var omåttligt generös, som alla romantiker. Han förbrukade sig själv. Därför dog han så tidigt. Skyggheten var hans försvarsmekanism mot sig själv och mot omvärlden för att kunna vidmakthålla sin ensidiga och översvallande generositet. Han ville bara ge, och därför utnyttjade alla honom till att bara ta ifrån honom, och särskilt Wagner.
- 2* Tror du att det där ryktet talade sant?
- 1* Vilket av dem?
- 2* Att Wagner skulle ha gjort Ludwig homosexuell?
- 1* Det lär vi aldrig få veta. Men Wagner kunde göra vem som helst galen. Se bara på hela det tyska folket idag. Alla dyrkar Wagner, därför har vi preusseriet, han var ju själv preussare från Leipzig, och den landsplågan lär bli en världsplåga innan vi slipper den.
- 2* Vad tror du om huset Wittelsbach efter Ludwig?
- 1* Det får svårt att återhämta sig. Hohenzollern har ju redan begravt det levande.
- 2* Tror du verkligen att Bismarck åstundade detta?
- 1* Bismarck är den största narren av oss alla. Han byggde imperiet bara för att få fan av imperiet som redan är i sken mot undergången. Se bara så den där pojkkejsarn Wilhelm II retar hela världen!
- 2* Ja, det går åt helvete, den saken är klar.
- 1* Ludwig slapp åtminstone det problemet.
- 2* Ja, alla martyrer kommer alltid billigt undan.
- 1* Kan man därför kalla dem lyckliga?
- 2* Jo, egentligen, och desto mera ju olyckligare de var.
Men är det sant att hans adjutant von Dürckheim ej ens fick tillåtelse att ta farväl av honom vid hans begravning?
- 1* Javisst. Han satt ju i fängelse och fick inte permission.

2 De levande har mycket att svara för inför de döda.
1 Men även de döda har mycket att svara för inför de levande.
2 Är det riktigt att det bara var Dürckheim och kusken Osterholzer som inte förrådde honom?
1 Ja, ty alla de andra hade anledning att förråda honom.
2 Men hans folk att sakna honom.
1 Inte alla.
2 Tror du han är i himmelen nu?
1 Om han är där så har han väl gått genom skärselden först.
2 Om man väger hans värsta dårskaper och laster mot hans högsta dygder, vad tror du väger tyngst?
1 Just den saken tror jag att vår Herre har problem med, ty ingen var så inkonsekvent i kärlek och politik som konung Ludwig. Han gav Preussen kejsarkronan blott för att förråda Preussen, och han älskade som en besatt men genomförde aldrig någon kärlek. Sådana som han får vi minsann problem med övernog för alla tider.

Slut.

Efterskrift

av Johannes B. Westerberg.

"Kung Måne" är vad den franske poeten Guillaume Apollinaire (1880-1918) kallade konung Ludwig II av Bayern. Manuskriptet till dramat är något förvillande. Scenerna är nämligen inte skrivna i kronologisk ordning. Den första skrivna scenen i manuskriptet är akt I scen 4, och den sista skrivna scenen är akt V scen 4. Den första föregås alltså av tre scener som är skrivna efter den, och den sista efterföljs av tre scener som är skrivna före den.

Utan tvivel har författaren haft problem med dramatiseringen av denne ogripbare konungs liv. Även biografierna om honom motsäger ofta varandra, Hildegard Ebenthals biografi försvarar kungen mot Preussen och Ferdinand Mayer-Ofens biografi låter kungen försvara Preussen. Lika motsägelsefulla är de olika skildringarna av hans död: somliga förklarar den tvärsäkert och andra förklarar den som ett olösligt mysterium. På grund av den outredbara oklarheten i de politiska turerna har många av dessa avsiktligt utelämnats i dramat. Exempelvis framgår inte Bismarcks totala oskuld i konungens fall och ej heller att baron von Lutz var den egentliga anstiftaren av detsamma. Att Preussens makt var motivet är oemotsägligt. Det är även oemotsägligt att ingen främjade Preussens sak mera än Ludwig II fram till 1871 och att han var den första som därefter började arbeta för dess undergång. Detta framgår inte tydligt ur dramat varför exempelvis doktor Guddens gestalt ter sig något omotiverad.

Ändå har författaren i någon mån lyckats i detta sitt kanske största drama sedan "Kung David", som liksom det första i serien "Primitiva dramer" också är något av en dubbeltragedi i det att den både omfattar konungens privata mänskliga tragedi och den stora historiska tragedi som omfattade hela Tyskland.

Emellertid är författaren i sitt drama inte historiskt exakt. Liksom i "Prometheus, Lucifer och oskulden" blandar han gärna olika incidenter med varandra, exempelvis gjorde kungen sin schweiziska resa med Joseph Kainz redan 1882 medan Wagner ännu levde, och i arresteringsscenen (akt V scen 5) komprimerar författaren flera olika dagars skeden i en enda scen och utelämnar därmed många dramatiska omständigheter och förvecklingar. Det var i verkligheten ingalunda så lätt för konungens vedersakare att kidnappa honom som denna dramatisering visar. Å andra sidan har Luchino Viscontis film "Ludwig" från 1973 desto exaktare återgivit just dessa kalabalikartade skeenden. I vissa avseenden kompletterar Lanciais och Viscontis dramatiseringar varandra på ett värdefullt sätt.

Den springande punkten för författarens drama är relationen mellan konungen och Wagner. Ingen vet precis hur intim denna relation var. Historiska fakta gör gällande, att det förekom rykten om en homosexuell förbindelse mellan dem, och att Wagner skrev ett brev därom till konungen efter deras skilsmässa, vilket brev konungen förstörde. Alltså vet man inte vad Wagner skrev. Man vet även att konungen kände till ryktet om en homosexuell förbindelse redan innan Wagner skrev sitt brev, men man vet inte varifrån konungen fick vetskap om ryktet. Mysteriet med denna relation fabricerar författaren till den direkta grundstenen och orsaken till hela tragedin.

Som motvikt till Wagners Mefistofelesroll har vi den ljuva kejsarinnan Elisabeth av Österrike, vars relation med konungen man vet allt om, och författaren har väl illustrerat denna betagande andliga gemenskap mellan två förlorade skönhetsdyrkare.

Bismarcks roll är även tämligen väl överensstämmande med verkligheten, och som glad överraskning har författaren även fått med den stora striden mellan Brahms och Wagner på ett hörn i den märkliga bankettscenen, den scen som kanske bäst belyser författarens utomordentliga förståelse för konungens personlighet. Emellertid är det tyvärr inte troligt att Ludwig II någonsin fick höra den symfoni nr. 7 som Anton Bruckner tillägnade konungen och som uppfördes första gången 1884 efter att konungen upphört att lyssna till musik.

I eventuella iscensättningar av detta stämningsfulla spel skulle just Bruckners musik kunna utgöra en effektiv bakgrund, speciellt då hans Adagio-satser (ur symfonierna 6, 7, 8 eller 9) och hans Scherzo-satser (ur symfonierna 1, 2, 3, 4, 5, 6 och 7). Författaren rekommenderar i så fall särskilt just sats 2 och 3 ur symfoni nr. 7 och helst då i en inspelning med Eugen Jochum som dirigent.

Rent tekniskt är de flesta scenerna på jamber men några prosascener förekommer (de fyra scenerna mellan de båda borgarna samt akt II scen 1 och 3). Prosan i akt I scen 4 avbryts av konungens tal på jamber, vilket även sker i akt II scen 1. Sedan förekommer det fem undantagsscener på daktyler, vilka kanske bör observeras särskilt: akt I scen 3, akt II scen 6, akt III scen 5 och 9 samt bankettscenen akt V scen 2.

Dramat avslutar preliminärt serien "Primitiva dramer" och utgör det 20-e dramat i densamma, då man knappast kan räkna enaktarna "Arvingarna" och "Black Mollys krog" till denna seriösa serie. Eventuellt kan serien kompletteras med mindre dramer i framtiden från vår egen tid. Åtminstone fyra sådana lär vara planerade.

Johannes B. Westerberg, 22.7.1989.